

Biblioteks blad

SVENSK BIBLIOTEKSFÖRENING
TIDNING UTGIVEN SEDAN 1916

nr 03/2017

[s 5] Möt Anna Troberg,
ny ordförande i DIK

[s 23] Stallet som blev
musikbibliotek

[s 32] Tillgänglig webb?
Lättare än du tror

TEMA

KOLLA KÄLLAN
Så bekämpar
biblioteken
falsa nyheter

Chefen höjer

VOLYMEN

[s 26] Kai Ekholm blev världsberömd när han röt till mot den finska regeringen

Utan motstånd

En gång följde jag med en kollega på hockey. Sofia och hennes australiske sambo Andrew åker på alla Mora IK:s matcher och står i klacken med sina rödgrönvita tröjor, mössor och halsdukar och ropar snälla saker som "Heja Mora!"

Sofia och Andrew är inte några arga eller fulla fans. Men runt omkring dem står andra och vrålar "Leksandshockey!" och det tar en stund att förstå att det betyder icing på Moramål. Tre av motståndarlaget Almtunas spelare kommer från Leksand och det finns ingen gräns för hur mycket de hånas.

"Nyheten om inköpsbeslutet har istället lett till en satsning på källkritik."

DE SENASTE VECKORNA har bibliotekens urval varit hett nyhetsstoff. Och också i Mora har utbudet ifrågasatts. Där kan man enligt Dalarnas tidning nämligen inte låna höstens hyllningsbok till Leksands IF *Laget som aldrig dog* trots att alla andra bibliotek i Dalarna sägs ha köpt in den.

Nu är det inga Morabor som har hotat eller trakasserat personalen till följd av deras inköpsbeslut, så som skett i Stockholmsområdet. Men nyheten om inköpsbeslutet har istället lett till en satsning på källkritik.

Jenny Nises, en av de anställda, säger till P4 Dalarna i veckan att de börjar jobba direkt med den falska nyheten att de stoppade *Laget som aldrig dog* av rivalitetsskäl. Enligt Jenny Nises handlar beslutet helt och hållet om bristande efterfrågan.

Kanske befinner sig hela Mora i en filterbubbla där Leksands framgångar utradas

redan innan de ens närmar sig nyhetsflödet. I så fall får vi hoppas att biblioteket nu bidrar till att spräcka den.

ALLT FLER BIBLIOTEK jobbar på olika sätt mot de filterbubblor som de sociala mediernas och sökmotorernas algoritmer förpassar oss till. I det här numret besöker vi en av de mest erfarna – Hjulsbroskolan i Linköping. Där jobbar de med källkritik under hela året i alla klasser.

Skolbibliotekarien Lise-lott Drejstam börjar öva med barnen redan i förskoleklassen och i de nationella proven ser det ut som om Linköpings satsning på skolbiblioteken får effekt. De elever som haft tillgång till ett bemannat bibliotek

har högre resultat på proven generellt och när det gäller källkritik syns ännu större skillnad.

Å andra sidan behöver de kanske inga filterbubblor i Linköping. Deras hockeylag ligger hela tio placeringar över Leksand i högsta serien.

Välkomna till ett nytt nummer av Biblioteksbladet!

Annika Persson
chefredaktör

Tappen

Att skolbiblioteken får en pedagogisk roll i de reviderade läroplanerna.

Botten

Att alla skolbibliotek fortfarande inte är bemannade.

I nummer 3 2017

- 2 LEDARE
- 4 JUST NU
- 11 **TEMA: KOLLA KÄLLAN**
 - 12 Vem kan man lita på?
 - 16 Källkritik för alla åldrar
 - 19 Skolbiblioteken tar plats i läroplanen
 - 20 Kampen om sanningen
- 23 NY MODELL: MUSIKHÖGSKOLAN
- 26 PORTRÄTTET: KAI EKHOLM
- 32 SÅ GJORDE VI: TILLGÄNGLIGHET
- 34 KOMMENTAR: FOLKBIBLIOTEKENS UPPDRAG
- 36 DEBATT: KULTURANALYSEN BRISTER
- 38 FORSKNING
- 41 AKTUELLT FRÅN SVENSK BIBLIOTEKSFÖRENING

s 26

Kai Ekholm vill inte bli ihågkommen som den som lät det finska nationalbiblioteket gå under.

s 12

På Hjulsbroskolan i Linköping får eleverna lära sig att skilja mellan sanna och falska nyheter.

s 32

Användartester filmas för bättre webbtillgänglighet på Södertörns högskolebibliotek.

Följ oss varje dag

- biblioteksbladet.se
- facebook.com/biblioteksbladet
- twitter.com/biblioteksblad1

Chefredaktör/ansvarig utgivare
Annika Persson
070-373 11 60 / annika.persson@a4.se

AD
Sandra Johnson
sandraj@a4.se

Layout
Lotta Lundin
lotta@a4.se

Reporter
Johanna Kvarnsell
johanna@a4.se

Reporter
Jennie Aquilonius
jennie@a4.se

Webb/reporter
Stina Loman
stina@a4.se

Forskningsred.
Tim Andersson
tim@a4.se

Postadress
Box 70380
107 24 Stockholm
Besöksadress
World Trade Center D5
Klarabergsviadukten 70
eller Kungsbron 1
Stockholm
Telefon 08-545 132 30
Fax 08-545 132 31

Prenumeration på BBL
För medlemmar i föreningen ingår BBL i medlemsavgiften. 350 kr för enskild medlem (heltidsstuderande och

pensionärer 175 kr). Övriga (inom Sverige) betalar 550 kr (utom Sverige 700 kr).

Tryck
Norra Skåne Offset,
Hässleholm
ISSN: 0006-1867

Produktion
Biblioteksbladet produceras av A4 Text & Form för Svensk biblioteksforening. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera manus. För obeställt material ansvaras ej.

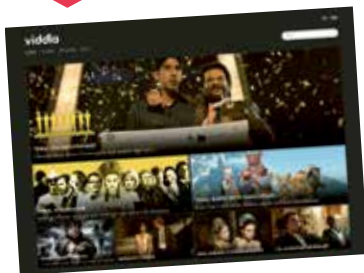
Annonskontakt
A4 Text & form
annons@a4.se
Moms utgår ej.

Biblioteksbladet är TS-kontrollerad.

Denna tidning gick i tryck den 27 mars.
www.biblioteksbladet.se

Omslagsfoto
Aleks Poutanen

Ny filmtjänst 1

NU STARTAR VIDDLA – en strömmande filmtjänst för folkbiblioteken från BTJ. Användarna kan se film för privat bruk var och när de vill via dator, telefon eller surfplatta. Gränssnittet liknar andra filmtjänster, men här finns också katalogposter, teman och nyhetsartiklar. Svensk och europeisk kvalitetsfilm prioriteras och ekonomiskt liknar tjänsten e-boksavtalen. ■ **BBL**

Ny film-tjänst 2

FÖRLAGETT LANSERAR SAMTIDIGT sin digitala filmtjänst Cineasterna med fokus på kvalitet och film från hela världen. Biblioteken kan välja att erbjuda ett bredare utbud eller smälare urval som veckans film. "Idén är att ge filmer som vanligtvis enbart är tillgängliga via filmfestivaler en plattform", säger innehållsansvarige Tor Nyman som också är programkoordinator på Stockholms filmfestival. "Premiären sker i Vaggeryd. ■ **BBL**

Om OA i Karlstad

SNART ÄR DET DAGS för en ny Mötesplats open access, nu på Karlstads universitet. Den 27 och 28 april kan du lyssna på oa-specialister från USA och Uganda och få veta mer om parallellpublicering, publiceringskostnader och moocs. ■ **BBL**

Dystra siffror i ny rapport

Ett av fyra folkbibliotek har lagts ner de senaste tjugo åren. Det visar en färsk rapport från Myndigheten för kulturanalys.

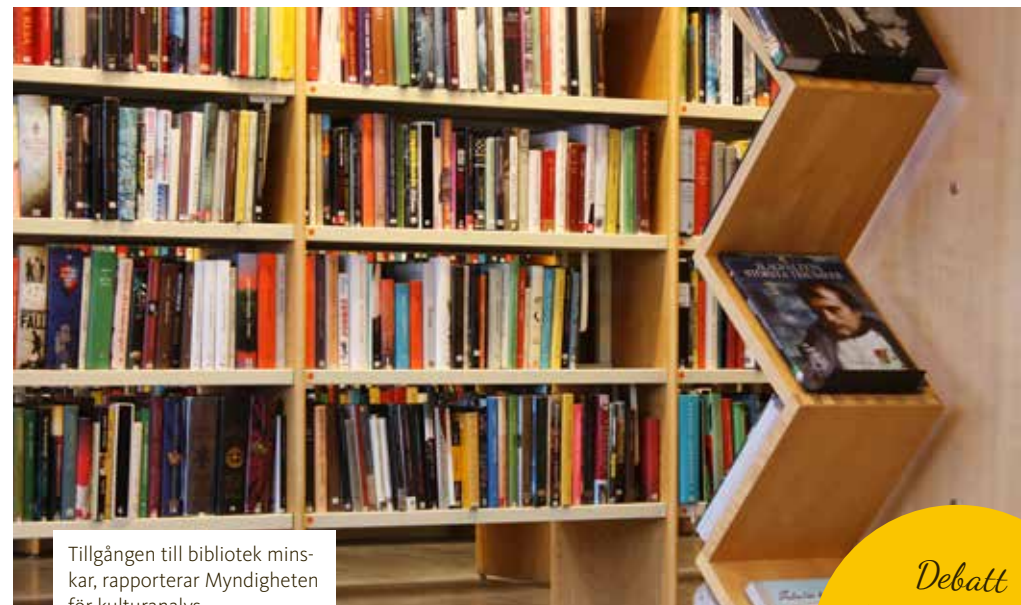
TEXT STINA LOMAN

Rapporten *Kulturanalys 2017* från Myndigheten för kulturanalys visar att kulturdeltagandet i stort är brett förankrat bland befolkningen. Men samtidigt är det inte alla som får tillgång till kulturen. Myndigheten ser stora skillnader över landet där de som bor i större städer oftare har tillgång till och tar del av kultur. – Delaktigheten sjunker kraftigt när man ser utanför de större städerna. Vi kan nästan se vita fläckar på kartan. Det här ligger inte i linje med de kulturpolitiska målen. Det är politikernas ansvar att ta fram en politik som gör att delaktigheten inte påverkas av var man bor, säger Sverker Hård, chef för Myndigheten för kulturanalys.

VARIATIONEN SYNS ÄVEN PÅ folkbiblioteken. Den minskade tillgängligheten har bidragit till att allt färre besöker biblioteken vilket lett till ökade regionala skillnader.

Rapporten visar också att vart fjärde folkbibliotek lagts ner och att öppettiderna förkortats under de senaste tjugo åren. 1995 fanns 1 539 folkbibliotek och 2015 var siffran nere på 1 145. När filialerna läggs ner kompenserar man till viss del med bokbussar, men antalet bussar har inte ökat i samma takt som filialerna har lagts ner.

Samtidigt varierar öppettiderna stort. 2015 hade 43 procent av folkbiblioteken öppet mindre än 40 timmar i veckan. 38 procent hade öppet på lördagar och 13 procent på söndagar. I genomsnitt har folkbiblioteken öppet

Tillgången till bibliotek minskar, rapporterar Myndigheten för kulturanalys.

25 timmar i veckan. Kronobergs län hade kortaste tiden, 17 timmar per vecka och Stockholms län längst med 35 timmar i veckan.

RAPPORTEN VISAR OCKSÅ att "möjligheten att ta del av kultur begränsas på grundval av individers bostadsort, utbildning, kön och socioekonomiska bakgrund."

– Vi tycker att det här rimmar illa med de målsättningar som finns för kulturpolitiken. Mot bakgrund av detta bör man överväga att ge kulturpolitiken en mer fördelningspolitisk profil för att nå alla grupper. Ens bakgrund och bostadsort ska inte spela så stor roll som den gör. Det pågår politiska reformer som svarar bra mot den problembild vi ser, men vi får se vad det har för effekter i längden, säger Sverker Hård.

Rapporten visar även att det totala bokbeståndet minskade varje år under 2000-talet, att utlåningen av fysiska böcker minskat sedan mitten av 1900-talet, att digitala kulturvanor som filmtittande och musiklyssnade kan bli allt vanligare framöver men

att det sker på bekostnad av andra vanor som bokläsning och biblioteksbesök.

I kommunernas kulturbudget står biblioteken för 39 procent av de totala kostnaderna. Kommunerna använde sammanlagt 4,3 miljarder kronor till biblioteksverksamhet under 2015. ■

Debatt
Läs också SKL:S Maria Jacobsons svar på rapporten på sidan 36 och Myndigheten för kulturanalys replik på sidan 37.

FOTO: YLVA WOLGAST

"Jätteroligt, spännande och lite läskigt!"

Verksamhetschefen för Wikimedia Sverige, Anna Troberg, blir nu fackförbundet DIK:s nya ordförande. Hon vill att DIK ska fokusera mer på skolbiblioteken.

EFTER EN DIGITAL extrakongress i slutet av mars stod det klart att Anna Troberg tar över ordförandeposten.

– Det är jätteroligt, ohyggligt spännande och lite läskigt eftersom det läggs stor tyngd på uppdraget. Men jag har bra stöd med mig och kommer inte att axla det här ansvaret ensam, säger Anna Troberg.

Hon menar att vi lever i en tid där kompetensen hos DIK:s medlemmar verkligen behövs, och det är en av anledningarna till att hon ställde upp som ordförandekandidat.

– Det finns krafter som vill förvanska historien och förändra fakta. I den offentliga debatten handlar det mycket om att den som pratar högst får mest uppmärksamhet. Det är farligt. DIK:s

medlemmar är en motkraft till det här. En hjärtefråga är skolbibliotekariernas roll när det kommer till källkritik.

– De har en fantastisk viktig funktion. Ju större våra informationsflöden är desto större är behovet av en guide, speciellt för barn och ungdomar, säger Troberg som vill se ordentliga skolbibliotek på alla skolor i landet.

Dessutom vill hon lyfta frågan kring stök på bibliotek.

– Det är en diskussion vi behöver ta. Det är inte bibliotekens fel att det är stökigt där, utan ett symtom på något annat som behöver hantearas i samhället, det måste vi ta ett grepp om.

Anna Troberg.
FOTO: STINA LOMAN

ANNA TROBERG JOBBAR i dag som verksamhetschef på Wikimedia Sverige och har tidigare varit partiledare för Piratpartiet. Hon efterträder Attila Rostoványi som lämnade i november förra året. Efter det har Sara Roberts varit

tillförordnad ordförande.

Fackförbundet DIK har 20 000 medlemmar som jobbar på bibliotek, arkiv, museum och kommunikationsavdelningar. ■ **TEXT STINA LOMAN**

ANNONS

CICERO Media
Nytt koncept anpassat för bibliotek.

Digital kommunikation på ett nytt sätt!

Nyfiken -läs mer på **dantek.se**

Stöd till Natalya Sharina

HÖSTEN 2015 SATTES chefen för biblioteket för ukrainsk litteratur i Moskva i husarrest. Norska biblioteksförningen kampanjar nu tillsammans med norska PEN och Amnesty för att få henne frigiven. Delta du också. Färdiga brev till ryska myndigheter finns på www.norskbiblioteksforening.no. Vill du skriva en hälsning direkt till Natalya Sharina vidarebefordras den. ■ **BBL**

FOTO: APELOGA

Nu kan taltidningsspelaren användas för talböcker också.

”På det hela taget är sanningen en större prövning för människan än lögnen.”

Författaren **Lena Andersson** undrar i DN (18/3) om det verkligen är mer källkritik vårt samhälle behöver. Hon finner att det sällan är ”sakfrågorna som är problemet, utan vad vi anser att fakta ger oss tillåtelse att göra mot individer i det goda samhällets namn”. ■ **BBL**

Bard och Ali till Biblioteks- dagarna

FÖRFATTAREN OCH ARTISTEN

Alexander Bard kommer till Biblioteksdagarna i maj för att tala om den digitala framtiden. Han får sällskap av Årets opinionsbildare 2016 Suad Ali som berättar om sin drivkraft att göra skillnad. ■ **BBL**

Talboken kommer

Snart kan it-ovana låntagare få sina talböcker nedladdade direkt i taltidningsspelaren. Alla folkbibliotek erbjuds anslutning under 2017.

”**V**i vet att det här är en tjänst som är efterfrågad både av biblioteken och användarna. Vi har velat göra det här tidigare, men infrastrukturen har inte funnits, säger Myndigheten för tillgängliga mediers projektledare Ulf Wikman.

Sedan taltidningsdistributionen blev digital finns tekniken på plats. Taltidningsspelarna står uppkopplade i användarnas hem och kan lika gärna ta emot talböcker som tidningar. Användaren kan ringa till sitt bibliotek och tala om vad hen vill läsa – varpå personalen laddar upp filerna till spelaren via internet.

– Tidigare skulle biblioteken bränna cd-skivor och skicka dem via post. Det här sparar tid både åt dem och åt användarna som slipper vänta på försändelsen, säger Ulf Wikman.

Den nya tjänsten har testats av

25 taltidningsläsare i Uppsala och Malmö och enligt Myndigheten för tillgängliga mediers egen undersökning är testpersonerna mycket nöjda. Alla skulle rekommendera tjänsten till en vän och de flesta vill fortsätta använda den.

UNDER 2017 KOMMER alla landets folkbibliotek att erbjudas tjänsten via regionbiblioteken. Just nu pågår anslutning av Östergötland.

När har alla Talboken kommer?

– Det är upp till de enskilda biblioteken men vår målsättning är att erbjuda alla regioner möjligheten innan året är slut.

Hur stor är målgruppen?

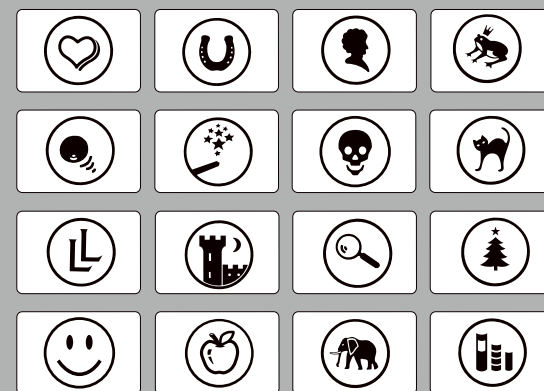
– Det är svårt att säga men det finns 5–15 000 personer i bibliotekens Boken kommer-verksamhet och taltidningsprenumeranterna är omkring 5 000. Samtidigt är 100 000 äldre inskrivna vid syncentralen så potentialen borde vara stor.

Än så länge är det bara de som prenumererar på en taltidning som kan prova Talboken kommer, men senare i projektet kommer en anpassning till andra typer av utrustning att sätta i gång. ■

TEXT ANNIKA PERSSON

BESTÄLLNING symboletiketter / genre

Etiketter för märkning av böcker, cd, dvd, video mm.

Symboletikett

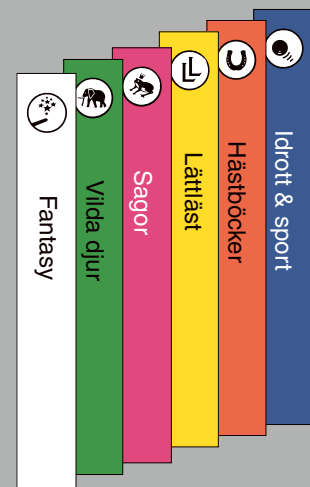
Mått ny originaletikett: 12 x 18 mm.
A4 ark om 230 st.

Pris etiketter på ark: 161:- / 230 st (1 ark)
322:- / 460 st (2 ark) osv.

50:- rabatt vid köp av 4 eller fler ark av samma sort.

Exempel på märkning

Knubbetikett

Mått originaletikett: 218 x 31 mm
Ett urval, se alla symboler till vänster.

Pris: Färg: 55:- / st
Svartvit: 45:- / st

	Kärlek & romantik	etikett ☐st,	knubbetikett s/v ☐st knubbetikett färg ☐st
	Idrott & sport	etikett ☐st,	knubbetikett s/v ☐st knubbetikett färg ☐st
	Lättläst	etikett ☐st,	knubbetikett s/v ☐st knubbetikett färg ☐st
	Humor	etikett ☐st,	knubbetikett s/v ☐st knubbetikett färg ☐st
	Hästböcker	etikett ☐st,	knubbetikett s/v ☐st knubbetikett färg ☐st
	Fantasy	etikett ☐st,	knubbetikett s/v ☐st knubbetikett färg ☐st
	Historiska berättelser	etikett ☐st,	knubbetikett s/v ☐st knubbetikett färg ☐st
	Äppelhyllan	etikett ☐st,	knubbetikett s/v ☐st knubbetikett färg ☐st
	Biografier & memoarer	etikett ☐st,	knubbetikett s/v ☐st knubbetikett färg ☐st
	Skräck & spänning	etikett ☐st,	knubbetikett s/v ☐st knubbetikett färg ☐st
	Deckare	etikett ☐st,	knubbetikett s/v ☐st knubbetikett färg ☐st
	Vilda djur	etikett ☐st,	knubbetikett s/v ☐st knubbetikett färg ☐st
	Sagor	etikett ☐st,	knubbetikett s/v ☐st knubbetikett färg ☐st
	Husdjur	etikett ☐st,	knubbetikett s/v ☐st knubbetikett färg ☐st
	Julböcker	etikett ☐st,	knubbetikett s/v ☐st knubbetikett färg ☐st
	Klassiker	etikett ☐st,	knubbetikett s/v ☐st knubbetikett färg ☐st

Kund:

Fakturaadress:

Postnummer och Ort:

Ref.nr:

Leveransadress:

Postnummer och Ort:

Kontaktperson:

Tel:

E-mail:

Inlämning sker antingen via:

E-mail: info@wagnerwayfinder.com ■ Fax: 0472-344 59 ■ Post: Wagner Form, Brogatan 11, 342 51 Vislanda

Kriterium räknas i Norge

NU ERKÄNNES SKRIFTSERIEN

Kriterium som vetenskaplig publiceringskanal av Norsk senter for forskningsdata, så att böcker publicerade via plattformen får publiceringspoäng.

Kriterium är en kvalitetsmärkning som innebär att böcker som antas genomgå en peer review-process och också ska publiceras fritt digitalt. Kriterium är alltså inte ett förlag utan publicerar i samarbete med en annan utgivare. Till sammans vill universiteten som står bakom, Lund, Uppsala och Göteborg, värna den vetenskapliga boken och erbjuda ett nytt sätt att granska, kvalitetsmärka och sprida vetenskapliga verk. ■ BBL

Bibliotekets låntagare diskuterar omgörningen.

Bankeryd får fler rum

FÖR ETT OCH ETT HALVT ÅR sedan flyttade Bankeryds bibliotek in till centrum för att bli mer tillgängligt och locka nya besökare. I samband med det tog det smeknamnet "Bankeryds vardagsrum". Nu hakar kommunen på. När centrumet görs om utgår man från bibliotekets koncept och skapar en hall, ett kök och en matsal.

Biblioteket har lyckats attrahera besökare och har drygt 6 000 besökare varje månad i en kommun med 9 000 invånare. ■ BBL

I Arvika välkomnas barn och unga till biblioteket som ligger nära skolor.

Arvika levererar toppresultat

Det går bra för Arvika bibliotek. 2016 hade det drygt 8 000 fler besökare och 10 000 fler utlån än året innan. En anledning är att kommunen tagit emot ensamkommande flyktingbarn.

Tre veckor innan Lena Börjesson, bibliotekschef på Arvika bibliotek, gick i pension visade statistiken rekordsiffror. Hon har jobbat på huvudbiblioteket i 22 år och när hon nu för sista gången räknade ihop biblioteks-siffrorna som ska skickas till KB så trodde hon först inte sina ögon.

Biblioteket hade drygt 8 000 fler besökare än 2015 och antalet utlån hade ökat med 10 000.

– Jag tänkte att jag måste ha räknat fel, så jag dubbelkollade men siffrorna stämde. Det är jätteroligt, säger Lena Börjesson.

Vad beror det här på?

– Vi har många verksamheter som lockar publik. Sedan har vi också jätteduktig personal – alla känner sig välkomna och sedda, det är inte oväsentligt.

På eftermiddagarna samlas barn och unga i biblioteket, vilket kan göra att stämningen kan upplevas som stökig, men det ser inte Lena Börjesson några problem med.

– Ungdomarna trivs här. Vi ligger

strategiskt till mellan en högstadieskola, ett gymnasium och bussterminalen. Det gör oss till en populär mötesplats, säger hon.

Vid årsskiftet tog Arvika kommun emot drygt 140 ensamkommande flyktingbarn, något som bidragit till rekordsiffrorna.

– För flyktingar är biblioteken guld värda. Vi har gratis wifi, tillgång till datorer och kan hjälpa till att skanna, kopiera och förstå viktiga dokument. De har kommit in i verksamheten bra eftersom vi erbjudit kurser på arabiska.

Bibliotekets bokbuss har också ökat antalet utlån.

Hur känns det att gå i pension med det här resultatet?

– Det är såklart lite klivet att gå i pension allmänt, men jag får en bra ersättare. Det här har varit ett fantastiskt roligt ställe att jobba på. Vi har en verksamhet att vara stolta över och jag har haft jättebra medarbetare, säger Lena Börjesson. ■

TEXT STINA LOMAN

Lena Börjesson.

PEN uttalar stöd åt utsatta bibliotekarier

SEDAN BIBLIOTEKEN I NACKA valt att inte ha den högerextrema tidningen Nya tider har en bibliotekarie dödsshotats på telefon och andra har utsatts för påtryckningar från besökare.

Nu uttrycker Svenska PEN sitt stöd för bibliotekarierna.

– Vi reagerar på att det riktas hat och hot mot bibliotekarier och på de hårda tongångar som är runt de här frågorna. Det finns ett hånfullt och hatfullt språkbruk som nedvärderar bibliotekariernas professionalism och deras kompetens i att göra ett urval till sitt bibliotek, säger Anna Livion Ingvarsson, generalsekreterare på Svenska PEN.

Enligt Nacka kommun har man inte tagit in Nya tider på grund av utrymmesbrist. Dödsshotet mot bibliotekarien har polisanmälts. ■ BBL

ANNONS

Ansök senast 18 april!

Lnu.se

I vårt mångkulturella samhälle behövs kunskap inom kultur och information!

Kulturledarprogrammet ^{180hp}

Arbeta med kulturprojekt och fördjupa dig inom filmvetenskap, konst- och bildvetenskap eller musikvetenskap.

Kulturarv i samtid och framtid ^{180hp}

Fördjupa dig inom arkeologi, historia, kulturgeografi eller religionsvetenskap och sök en utomlandstermin.

Biblioteks- och informationsvetenskap ^{180hp}

Öka din kompetens inom en mångvetenskaplig utbildning som betonar de nödvändiga tekniska och pedagogiska kompetenserna hos framtidens bibliotekarier.

Masterprogram i kulturvetenskaper ^{120hp}

Skaffa dig en masterexamen med inriktning mot kulturvetenskaper med arkeologi, biblioteks- och informationsvetenskap, historia eller religionsvetenskap som huvudområde.

ANNONS

Hyllan för alla miljöer

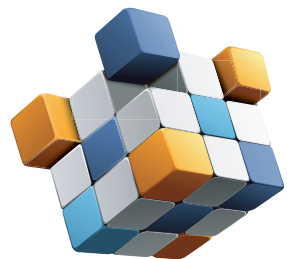
Lustrum producerar hyllsystemet Littbus som är speciellt utvecklat för bibliotek. Vi har levererat över 500 bibliotek – allt från mindre skolor och företagsbibliotek till stora stadsbibliotek, kulturhus och universitet. Littbus motsvarar de speciella krav som moderna, föränderliga bibliotek ställer. Tillverkat i hållbara material med lång livslängd erbjuder Littbus lösningar som passar i och anpassar sig till alla miljöer.

Söker du ett flexibelt hyllsystem av högsta kvalitet – välkommen att kontakta oss.

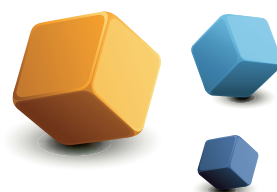
info@lustrum.com
www.lustrum.com

LUST
RUM

Makerspace för de yngsta – rum för nyfikenhet

Eurobib
direct
www.eurobib.se
PART OF LAMMHULTS DESIGN GROUP

**WE
ARE
LIBRARY
PEOPLE®**

Använd era egna tillgångar för att komma igång!
Med My Library Too kan du skapa rum för lek, inspiration och lärande.
En "bibliotekskiosk" för de yngsta med allt vad ett bibliotek behöver.
Kika in på vår nätbutik redan i dag för mer information.

TEMA *Kolla källan*

I filterbubblornas värld sprids falska nyheter med vindens hastighet och vi måste alla lära oss vad vi ska tro på och inte. **Biblioteken kan visa vägar till sanningen.**

Vem kan man lita på?
[s 12]

Källkritik för alla åldrar
[s 16]

Skolbiblioteken tar
plats i läroplanen
[s 18]

Utblick USA
[s 20]

Vem kan man lita på?

I nyhetsflödet på nätet gäller det att kunna skilja sant från falskt. På Hjulsbroskolan i Linköping jobbar skolbibliotekarien med källkritik under hela året i alla klasser.

Välkomna till 5b, säger en talkör av barnröster.

Klockan är halv ett och ett tjugotal tio-och elvaåringar har precis bytt lunchrasten mot svensklektion i den gula träbyggnaden på Hjulsbroskolan i Linköping.

Hälsningen är till oss, reportern och fotografen. För skolbibliotekarien Liselott Drejstam känner klassen redan. Genom hela deras skolgång har hon varit med på deras lektioner för att prata faktakoll och källkritik. Hon kommer in när klassen arbetar med ett ämne som passar och är med på lektionerna

TEXT
JOHANNA KVARNSSELL
FOTO
CRELLE EKSTRAND

Utbildad personal är avgörande

Utbildade bibliotekarier är avgörande för hur väl skolbiblioteken arbetar med källkritik bland eleverna. Det visar en forskningsgenomgång som biblioteksforskaren Cecilia Gärdén har gjort på uppdrag av sekretariatet för den nationella biblioteksstrategin. "Skolor som saknar en fackutbildad bibliotekarie tycks oftare arbeta ensidigt med läsning och litteraturförmedling än att vara aktivt involverade i elevernas informationssökning och källkritiska arbete", konstaterar Cecilia Gärdén i rapporten.

som ett stöd i hur man söker information.

– Det ska vara en naturlig del av undervisningen. Alla klasser har något arbetsområde där jag är inblandad, säger hon.

I DAG SKA LEKTIONEN HANDLA om hur man vet vilka nyhetskällor man kan lita på och vilka som bara verkar trovärdiga.

– Ni kanske har hört det här uttrycket om fejknyheter?

Femteklassarna mumlar jakande.

– Det är en nyhet som är påhittad, men man försöker få den att se ut som riktig, fortsätter Liselott Drejstam.

Hur kan man kolla att en nyhet har hänt på riktigt? Flera händer sträcks i luften.

Det märks att klassen har gjort det här förut. Man ska kolla när artikeln är publicerad. Och vara noga med vad det är för sida.

Liselott Drejstam ingår i en satsning som Linköpings kommun gör på så kallade fokusbibliotek. Kommunen rustar upp några skolbibliotek i taget och ser till att de är bemannade med utbildade bibliotekarier. I sitt arbete ska de dels fokusera på läsfrämjande, dels på elevernas informationskompetens.

Liselott Drejstam tar fram en jämförelse som hon och en kollega gjort av resultaten i 2014 års nationella prov i SO, för årskurs sex.

Skolbibliotekarien Liselott Drejstam är oftare på plats i klassrummen än i biblioteket.

Hjulsbroskolans femmor har arbetat källkritiskt under större delen av sin skolgång. Kalle Broman, Edgar Kraft och Joar Skäringer hämtar vant varsin I-pad.

De ville se om satsningen på fokusbibliotekarier har gett något avtryck.

Resultatet var tydligt. De elever som har tillgång till ett bemannat bibliotek har högre betyg på provet generellt. På provfrågor som kräver kunskaper i källkritik är skillnaderna ännu större.

LISELOTT DREJSTAM VISAR en länk på tavlan. Skulle eleverna lita på sajten fejkadenyheter.se/allaeleverfärgratigodis? Nej, troligtvis inte. Men är det mer trovärdigt om sidan finns på aftenbladet.se? Lite, säger klassen. Aftenbladet är en riktig tidning, även om de ibland gör stora nyheter av små händelser.

– Står det samma sak på flera sidor är det mer trovärdigt, säger Hedvig Fingal, som räckt upp handen från sin bänk till höger i klassrummet.

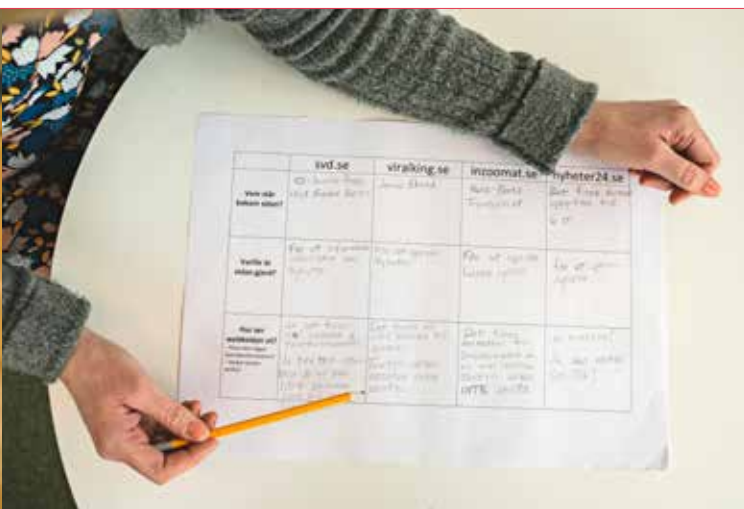

Liselott Drejstam.

STATISTIK FRÅN MEDIERÅDET visar att barn och ungdomar är allt mer intresserade av nyheter än för några år sedan. Samtidigt ökar antalet barn som tar del av nyheter på internet och i mobilen i stället för genom traditionella medier. Det gör att den generation som nu går i grundskolan behöver ha ett helt annat kritiskt förhållningssätt till fakta än tidigare generationer.

Liselott Drejstam är inte orolig för hur hennes elever ska kunna navigera mellan grynorna i den digitala arkipelagen. Hon är mer bekymrad över hur personer i hennes egen generation, uppväxta med en lärobok i varje ämne som gav svar på allt, betar sig på sociala medier.

– De delar hejvilt! De här eleverna tillhör en helt annan generation, som jag tror kommer vara mer kritiska.

Vad är sant och vad är falskt på nätet? Liselott Drejstam lär eleverna hur de kan bedöma om en sajt är trovärdig eller inte.

Skolbiblioteket på Hjulsbroskolan är alltid öppet, även när Liselott Drejstam inte är på plats. Halva sin arbetstid arbetar hon med källkritik och informationssökning, halva med läsfrämjande.

”De är väldigt förnuftiga när de tar till sig information. Man hör ofta ordet källa användas i klassrummet.”

MEN KUNSKAPERNA i källkritik kommer inte automatiskt. På Hjulsbroskolan träffar Liselott Drejstam eleverna första gången redan i förskoleklass. Där handlar det om att få i gång ett samtal kring hur man hämtar information, ofta med en spännande faktabok som grund. Något år senare kan hon komma in när klassen arbetar med något så okontroversiellt som vårblommor eller vilda djur. Då tittar de i olika naturböcker och diskuterar vikten av att jämföra.

Sättet att arbeta har Liselott Drejstam själv utarbetat.

– När jag började jobba hade den nya läroplanen precis kommit. Många lärare var osäkra på hur de skulle jobba med källkritik. Då föddes min idé om att börja med källkritik tidigt.

Nu tycker hon sig se hur det kritiska förhållningssättet har blivit något naturligt för eleverna. De som börjar i sexan om två år kommer ha haft med sig källkritiken ända sedan förskoleklass.

– De är väldigt förnuftiga när de tar till sig information. Man hör ofta ordet källa använ-

das i klassrummet. Och jag tror inte att det stannar inom skolan. Det tror jag beror på att vi börjar tidigt. De lär sig ett förhållningssätt till hur man tar till sig information, på samma sätt som man lär sig hur man räknar matte.

I klass 5 b råder ett koncentrerat lugn. Två och två, med en I-pad per par, försöker eleverna komma fram till vilka nyhetssajter som går att lita på, genom att svara på källkritikens grundfrågor, vem, varför och hur.

Melvin Tilly och Sandra Hydén tar reda på vem som står bakom Svenska dagbladets sajt, vad den har för syfte och hur sajten ser ut. Sen ska Viralking, Inzoomat och Nyheter24 få samma behandling.

– Vi jobbar väldigt mycket med det här, förklarar Melvin Tilly.

Tror ni att ni ändå blir lurade någon gång?

– Ibland kanske. Om man råkar klicka på något som man vill läsa säger Sandra Hydén.

Hedvig Fingal sitter lite längre bort.

– Vi kanske inte är lika bra på det här som Liselott. Men vi har tränat på det, så vi är hyfsade, säger hon, innan hela klassen reser sig och springer vidare till gympalektionen. ■

Hjulsbro-skolan

- **Kommun:** Linköping.
- **Klasser:** F-6.
- **Antal elever:** 370.
- **Skolbibliotek:** Har sedan 2010 ett bemannat skolbibliotek. Utsågs 2015 till "Årets skolbibliotek" av Nationella skolbiblioteksgruppen.

Källkritik för alla åldrar

Ingen garanterar trovärdigheten åt den som söker sina nyheter i sociala medier. Men med satsningar på källkritik kan biblioteken hjälpa många till en sannare världsbild.

Medielandskapet har ändrats snabbt under de senaste åren. För bara några decennier sedan tog vi del av nyheter antingen genom att prata direkt med andra människor eller genom artiklar eller inslag som granskats av en redaktion. De senaste åren har sociala medier ökat stadigt som nyhetskälla. För generationen som är födda mellan 1983 och 2000, är de i dag den största nyhetskällan. Det ställer helt andra krav på källkritik än vad den tidigare nyhetskonsumtionen gjorde.

– Det är förstås en stor skillnad från när man fick sina nyheter antingen genom public service eller genom böcker och tidningar. De har ju vanligen en granskning som syftar till att det som skrivs ska vara belagt, säger Helena Francke, som forskar om källkritik på högskolan i Borås.

I ETT FORSKNINGSPROJEKT HAR Helena Francke tillsammans med kollegorna Olof Sundin och Louise Limberg undersökt hur svenska gymnasielever använder Wikipedia.

– En del elever var mycket väl medvetna om hur Wikipedia fungerar. Men en del blev helt överraskade över att det inte

TEXT
JOHANNA KVARNSSELL
GRAFIK
LOTTA LUNDIN

finns någon som kontrollerar innehållet.

En slutsats av forskningen är att det inte alltid är de teoretiska kunskaperna om källkritik som brister.

– Gymnasieeleverna kunde säga att tryckta källor var mer trovärdiga, men när de väl sökte information använde de sig ändå mest av google. Det resultatet tror jag man skulle få vilken grupp man än frågade.

HELENA FRANCKE VÄLKOMNAR att regeringen nyligen beslutat att satsa mer på källkritik och digital kompetens i skolan. Men hon tror också att folkbiblioteken kan spela en viktig roll för att nå ut med kunskaper om källkritik till en bred allmänhet.

Hon får medhåll av bibliotekarien Marika Alnäng som just nu lägger sista handen vid en bok om MIK, medie- och informationskompetens, för folkbibliotek.

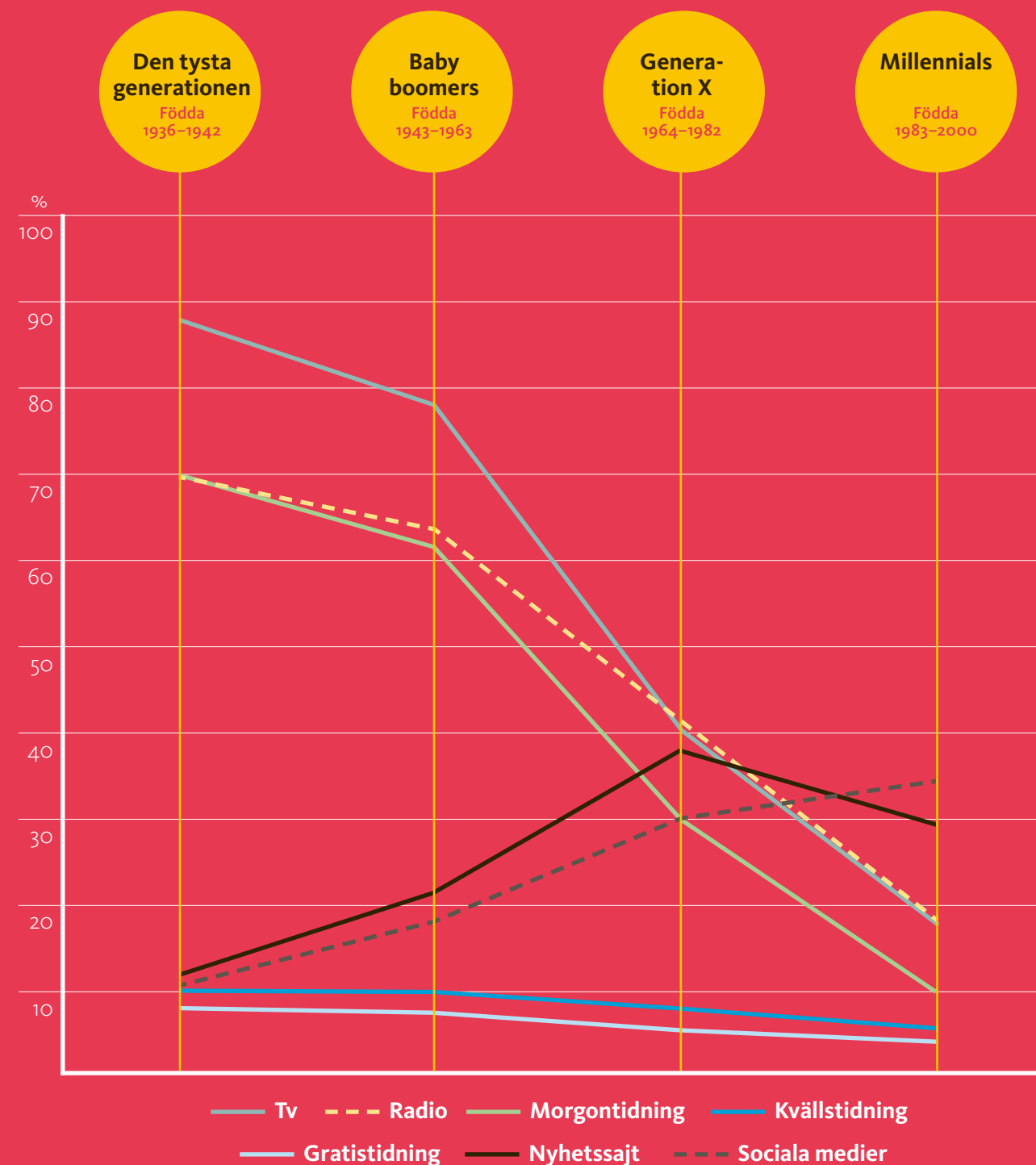
– Biblioteken är ju unika. Alla är välkomna, och vi är en bra arena med en bra struktur i samhället. Dessutom har vi många besökare och kan lätt identifiera kunskapsluckor.

I arbetet med boken har hon stött på många bra exempel på hur man kan arbeta med MIK på bibliotek. Ett exempel är källkritikens dag som anordnades i mars. Där har flera bibliotek bjudit in allmänheten till aktiviteter.

– Men ska man locka andra än de som redan är intresserade kan det vara bra att gå smygvägen. Som Kramfors, som bjuder in till en dag

FOTO: GETTY IMAGES

Sociala medier är en större källa till nyheter än både morgontidningen och nyhetssajter för unga vuxna. För den äldre generationen dominerar dock fortfarande papperstidningen, radio och teve.

Siffrorna kommer från medievaneundersökningen Orvesto konsument som görs av Kantar Sifo. Den visar vilka nyhetskällor personer i åldrarna 16-79 år tar del av dagligen.

→ där allmänheten får hjälpa till att beskriva orten på Wikipedia. Och därigenom prata om vad en källa är och vad som är trovärdigt.

Marika Alnäng tror att bibliotek och bibliotekarier kan vara en bra resurs även utanför det fysiska biblioteksrummet.

– Vi behöver vara aktiva på sociala medier, visa att vi finns och kan det här. Men för det behöver vi också kompetensutveckla oss själva så att vi känner att vi äger de här frågorna.

Samtidigt handlar mycket av det som redan görs på folkbiblioteken i dag om källkritik.

– Vi står ju alltid vid disken och säger att man ska kolla flera källor, det sitter i ryggmärken. Men vi kan arbeta ännu mer med källkritik i det individuella möte som vi ofta har med besökare. Och anpassa det efter vad som är relevant för just den personen. ■

ANNONS

Studera till bibliotekarie i en spännande miljö!

MASTERPROGRAM I ABM

ABM-mastern vänder sig till dig som vill arbeta inom arkiv, bibliotek, museer eller närallgiggande kultur-, informations- och forskningsverksamheter. I programmet väljs inriktning mot ett av ämnena arkivvetenskap, biblioteks- och informationsvetenskap eller museologi.

www.kultur.lu.se

LUND
UNIVERSITET

Falska nyheter?

Den internationella biblioteksorganisationen IFLA har gjort ett enkelt redskap för tiden efter sanningseran.

KOLLA KÄLLAN

Klicka vidare från artikeln och undersök sajten, dess syfte och kontaktinfo.

LÄS VIDARE

Rubriker är ofta överdrivna. Läs alltid hela artikeln och andra artiklar om samma sak.

SÖK PÅ FÖRFATTAREN

Sök snabbt på författaren. Verkar hen trovärdig? Finns hen på riktigt?

FINNS KÄLLOR?

Kolla upp artikelns källor. Bedöm om informationen där stöttar artikeln.

KOLLA DATUMET

Att dela gamla artiklar betyder inte att de är relevanta för aktuella händelser.

ÄR DET ETT SKÄMT?

Verkar något för knasigt? Kolla sajten och författaren för att se om det är satir.

ÄR DU PARTISK?

Överväg om dina egna åsikter påverkar din bedömning av artikeln.

FRÅGA EXPERTERNA

Fråga en bibliotekarie eller kolla en faktagranskningsajt.

Skolbiblioteken tar plats i läroplanen

När regeringen gör om läroplanerna för att elevernas digitala kompetens ska förbättras engageras också skolbiblioteken. "Vi har inte haft tillräckligt starka krav på att jobba med MIK", säger Gustav Fridolin.

TEXT
STINA LOMAN

Regeringen gör nu om skolans läro-, kurs- och ämnesplaner för att elevernas digitala kompetens ska bli bättre. Källkritik, programmering och förståelsen för hur digitalisering påverkar individ och samhälle får mer utrymme.

Förändringarna berör både grund- och gymnasieskola och påverkar skolbibliotekens roll.

Utbildningsminister Gustav Fridolin menar att Sverige har legat efter andra länder när det gäller digitaliseringen i skolan.

– Vi har inte haft tillräckligt starka krav i läroplanen för att jobba med medie- och informationskunnighet. Därför behöver vi stärka det, säger han.

Regeringen skriver i sin promemoria:

"Ny lydelse under rektorns ansvar: Skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisningen för att stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens."

Under 2017 inleder Skolinspektionen en kvalitetsgranskning av skolbibliotekens pedagogiska användning. En av de saker som de ska utgå från är bibliotekens roll i MIK-arbetet.

Många skolor har inget bemannat bibliotek, hur gör de för att följa nya läroplanen?

– Varje huvudman har ansvar för att se till att läroplanen följs. Det granskas av Skolinspektionen. Om man inte har ett bemannat skolbibliotek måste man alltså visa hur man lyckas följa kraven på annat sätt, säger Gustav Fridolin och fortsätter:

– När skollagen skrevs så tror jag att man tänkte att elever ska ha bibliotek för att få tillgång till kompetens. Men lagstiftningen har fastnat i hur många böcker som utgör ett bibliotek. För mig är det självklart att bibliotekarien gör själva biblioteket.

Har skolbibliotekarierna rätt kompetens eller behöver man förstärka?

– Vi har utvidgat läsluftet till att inkludera skolbibliotekarier så de får samma möjligheter till kollegialt lärande som lärarna. IT-strategin som tas senare i år innehåller också uppdrag till Skolverket om fortbildning för olika personalgrupper. Skolbibliotekarien är en av dem som har djupast kompetens om MIK och kan behöva tid för att dela de verktygen med fler.

Vad händer om inte MIK prioriteras?

– Det handlar om demokrati. Det finns en idé om att vi inte behöver lära oss lika mycket eftersom all kunskap finns ett stenkast bort. Men i grunden är det tvärtom. Vi behöver bättre grundkunskap i hur man granskar fakta.

Jenny Nilsson, samhälls- och utvecklingssekreterare på Svensk Biblioteksförning, är positiv till den nya läroplanen.

– Det är glädjande att ministern lyfter skolbibliotekariernas kompetens på MIK-området och tydligt uttrycker huvudmännens ansvar för bemanning. Det har biblioteksförningen och den Nationella skolbiblioteksgruppen arbetat aktivt för de senaste åren. Men vi anser att det även behövs en tydligare skrivning om bemanning i skollagen, säger hon.

Från och med den 1 juli i år ska reglerna börja tillämpas i skolorna. ■

Gustav Fridolin
Utbildningsminister.

FOTO: KRISTIAN POHL/
REGERINGSKANSLIET

UTBLICK USA

Kampen om sanningen

Runt om i USA skapas nu källkritiska twitterkonton och infoguides och det hålls panelsamtal och kurser om falska nyheter och alternativa fakta. Bibliotekarierna på andra sidan Atlanten har ställt sig på källkritikens barrikader.

TEXT JENNIE AQUILONIUS FOTO DREAMSTIME

Källkritiska guider

FLERA UNIVERSITETSBIBLIOTEK har tagit fram guider för att hjälpa människor att upptäcka falska nyheter. Harvard university library har skapat en guide som bland annat innehåller en infografik i fem steg och tips på sajter för att kontrollera fakta.

Hugh Truslow, bibliotekets chef för samhällsvetenskap och visualisering, menar att den första försvarslinjen mot desinformation är den typ av kritiskt tänkande som bibliotekarierna alltid har hjälpt människor att utveckla.

– I en tid där människor möter nyheter med en sån snabbhet, komplexitet och variation som i dag kan bibliotekarierna hjälpa till att plocka i sär och avkoda informationen. Dessutom bidra till förståelsen av hur en nyhet har kommit till, säger Hugh Truslow.

#DayofFacts

DEN 17 FEBRUARI spred bibliotek, vetenskapscenter och andra institutioner objektiva och relevanta fakta på sociala medier under hashtagen

Kurser i källkritik

BIBLIOTEKET VID The University of Michigan har tillsammans med lärosätets college för litteratur, vetenskap och konst skapat kursen *Fake news, lies, and propaganda: How to sort fact from fiction*, som startar i höst. Anledningen är att studenter har allt svårare att värdera nyheter och webbsidor.

– De behöver få strategier för att kontrollera fakta och bli medvetna om sin egen världsbild, att de inte är neutrala, säger Doreen Bradley, chef för utbildning på University of Michigan Library.

På grundskolan Lakeside School i Seattle undervisar skolbibliotekarien Janelle Hagen i *digital life*. Kursen omfattar i allt större grad digital- och informationskompetens.

– Det här året såg jag ett stort behov av att säkerställa att eleverna förstår vilka olika sorters information som de exponeras för varje dag, säger Janelle Hagen.

#DayofFacts. San Francisco public library deltog med flera tweets, bland annat om klimatförändringar och läskunnighet.

Med Donald Trump som president i USA är sanningen satt under press.

Panelssamtal

FLERA BIBLIOTEK HÅLLER också panelsamtal på temat falska nyheter och alternativa fakta. I februari arrangerade Norwich public library i Connecticut ett samtal med rubriken *The Science of fake news*. Bibliotekarien Jillian Hinchliffe berättar att bibliotekarierna ville fånga de frågor som de snappat upp i samhället: Varför händer det här nu? Hur tar vi oss framåt? Det var också viktigt att visa att falska nyheter inte bara finns på en sida av det politiska spektrat.

– Därför bjöd vi bland annat in hjärnforskare, för att visa att de kognitiva processer som gör folk sårbara för falska nyheter finns i oss alla, säger Jillian Hinchliffe.

Hon tycker att frågan om bibliotekariernas ansvar har blivit mer komplicerad. Vanlig informationskompetens tränar oss att vara skeptiska, men är andra sidan är det just skepticismen som nu används som vapen mot de institutioner och källor som länge setts som de mest trovärdiga.

– Jag tror att bibliotekarierna måste vara både tuffare och mjukare. Ståndaktiga i sitt motstånd mot desinformation och sitt engagemang för informationskompetens, och samtidigt empatiska mot personer som blir vilseledda av falska nyheter.

Motstånd på Twitter

MATTHEW HAUGEN, bibliotekarie på Columbia University, har startat kontot LibrariesResist på Twitter för att samla bibliotekariernas motstånd mot falska nyheter, rasism och liknande.

TWEETS:

 "Libraries are not neutral. We stand up for human rights." #LibrariesResist #fakenews #DayOfFacts

Twitteraren Jane Urban citerar en artikel från PBS Newshour om bibliotekariernas protester mot Trump.

 "Now, I see libraries as being at the center of the revolution. Now, I know they always have been." #librariesresist #critlib

Twitteraren Charlotte Rock citerar en artikel av Steph Auteri på Book riot om hur bibliotekarierna skapar researchguider till sina användare på teman som social rättvisa och immigration.

Hur möter ni utmaningarna?

Fyra frågor till Julie Todaro, ordförande för American Library Association.

TEXT JENNIE AQUILONIUS

I en tid när det kan vara svårt att skilja sanning från lögn, vilken roll spelar biblioteken?

– Det har alltid varit en av våra huvuduppgifter att svara på referensfrågor, att hjälpa användarna att hitta "sanningen". Bibliotekarierna har informationskompetens och kan identifiera information och granska den mot en standard eller med hjälp av kritiskt tänkande.

Men nu instruerar vi inte längre bara folk i hur de hittar adekvata källor, utan lär dem också att bedöma trovärdigheten och inskräper vikten av ett pågående samtal om källkritik.

Hur har situationen sanningsläget förändrats?

– Vi har alltid hanterat överdriven information, partiskhet och inadekvata källor. Men under de senaste månaderna har det skett en exponentiell ökning av fakta som medvetet skapats för att förvirra eller misstolka olika situationer. De största utmaningarna är takten som både sant och osant innehåll produceras i, det växande antalet och typerna av källor och – inte minst viktigt – de verktyg vi har för att granska trovärdigheten hos dem som står bakom innehållet.

Vad gör ni?

– Vi bedömer, reviderar och skapar nya guider som används i informationskompetenspro-

cessen. Våra medlemmar skapar studieplaner och instruerar i kritiskt tänkande. Till det bidrar föreningen med forum för att lyfta fram expertinformation och plattformar för att dela innehåll och lära av varandra. Tusentals webbsidor har uppdaterats eller skapats för att hantera falska nyheter. Ett exempel är LibGuides med över 2 000 sidor

om att tackla falska nyheter.

Vilken inverkan har Donald Trump haft?

– Varje presidentadministration innebär förändring, men ALA:s kärnvärden och prioriteringar ändras inte. Vi är bekymrade över den nya administrationens agerande i vissa fall,

särskilt när det gäller likvärdig tillgång till information, viktig information som försvinner och intellektuell frihet.

EFTER INTERVJUN kom beskedet att president Donald Trump i sitt budgetförslag för 2018 drar undan stödet för bland annat Institute of museum and library services. Organisationen är den statliga huvudfinansiären av bibliotek och museer i USA. Julie Todaro skriver i ett uttalande på ALA:s hemsida att förslaget är kontraproduktivt och kortsiktigt. Hon skriver också i en blogg att det i nuläget är oklart hur mycket det totala statliga stödet till biblioteken påverkas. ■

Julie Todaro.
FOTO: ALA

LibShelf, smart återlämningssystem! Perfekt för "Meröppet bibliotek"

P.V. SUPA

Huvudkontor

P. V. Supa Sweden AB

Jungmansgatan 16 A • 531 40 LIDKÖPING
Tel. 0510-608 00 • Fax. 0510-205 60

Försäljningsansvarig

Erling Magnusson

Mobil. 070-567 29 33

www.pv-supa.se • e-post: info@pv-supa.se

NY MODELL

Vad bygger ni?
Tipsa bbl@a4.se

K-märkt stall blev musikbibliotek

Efter en process som tagit sjuttio år har Kungliga musikhögskolan äntligen fått nya ändamålsenliga lokaler – och resultatet har blivit ett uppsving. "Vi har fler besök än någonsin", säger bibliotekarien Ann Malm. **TEXT & FOTO STINA LOMAN**

Det var inte kärlek vid första ögonkastet när bibliotekarierna på Kungliga musikhögskolan besökte sina nya lokaler på Valhallavägen i Stockholm. I det gamla stallet var taket lågt, fönstren satt högt upp och det låg döda fåglar på golvet. Dessutom präglades lokalen av de svarta träpelarna som hästar gnagt på.

– Stallet var byggt 1880, det hade varit tomt i fyra-fem år och var inte så trevligt. Det var svårt att föreställa sig hur fint det skulle bli, säger Karin Nordgren, chefsbibliotekarie på musikhögskolan.

Redan för 70 år sedan ville Kungliga musikhögskolan ha ett nytt campus med lokaler som var anpassade för musikstudenter. Sedan dess har saker dragit ut på tiden, bland annat kom ett ryttar-OS emellan. När man sedan, runt år 2000, skulle börja bygga ställde bland annat k-märkningen på stallet till det eftersom huset inte fick förändras för mycket.

2016 VAR ALLT ÄNTLIGEN KLART och biblioteket kunde flytta in i det 515 kvadratmeter stora stallet som en gång tillhört försvaret och de senaste åren använts som ridskola.

Numera är det låga taket borta och en brunorange ursprungsfärg har tagits fram på de stora pelarna, men bettmärkena från hästarna är fortfarande kvar. Träväggarna är målade vita och stora glas har satts in i de gamla stallportarna.

– Det har blivit en ljus, luftig och vacker

Bibliotekarierna på Kungliga musikhögskolan har sett besöken öka efter att de flyttade in i sina nya lokaler.

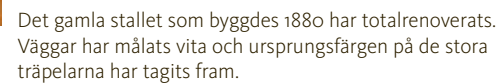
byggnad. De flesta upplever det som en oas, säger Karin Nordgren.

Ett bibliotek på en musikhögskola kräver ett lyssningsrum där studenterna kan spela upp olika musikstycken. I den gamla lokalen fanns ett lyssningsrum men ljudet läckte ut i biblioteket. Därför har det nya rummet fått dubbla dörrar så nu går det att spela hög musik utan att ett enda ljud släpps ut till dem som vill ha studiero utanför.

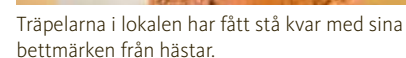
– Vi har också fått en tyst läsesal, det bad vi särskilt om eftersom vi vill att det ska finnas en plats där studenterna kan ha extra mycket lugn och ro, säger Karin Nordgren.

Läsesalen har två ingångar, en från biblioteket och en annan som nås direkt från musikhögskolans entré. På så sätt kan studenterna använda rummet även när biblioteket är stängt.

Ritning
på nästa
sida!

– Vid förra flytten packades alla böcker i lådor vilket gjorde att det var svårt att ställa böckerna på rätt plats när de sedan skulle packas upp. Denna gång ställde vi allt på vag-

– Man märker först efter ett tag hur biblioteket används. Exempelvis var läsplatserna placerade vid bokhyllor där många gick förbi, det var inte optimalt för studieron, säger Karin Nordgren. ■

Arbetsrum för studenter och bibliotekspersonal. De ligger på en balkong och är insynsskyddade. Glasväggar ut mot biblioteket och fönster för ljusinsläpp. Det finns hiss för rörelsehindrade och för att flytta bokvagnar.

”Jag gillar inte att följa andra”

Yttrandefriheten måste försvaras varje dag: på bibliotek, tidningsredaktioner och scener. Det är finska nationalbibliotekets överbibliotekarie Kai Ekholm övertygad om. Själv använde han den nyligen för att kritisera sin regering.

Det är ett anrikt rum han sitter i, överbibliotekarien. Från oljemålningar på väggarna blickar hans företrädare på posten ner på de tunga möblerna och det stora skrivbordet.

Utanför fönstret tronar Helsingfors mäktiga dom-

kyrka.

– Det ger energi att arbeta här, säger Kai Ekholm och slår sig ner intill bokhögarna på skrivbordet.

Själv är han ytterst medveten om sin plats i historien. Precis som Kungliga biblioteket i Sverige har Nationalbiblioteket i uppgift att bevara Finlands tryckta kulturarv.

– Det finns inga snabba belöningar i det här jobbet. Men kanske kommer min efterträdare, eller dennes efterträdare få skörda frukterna av det som vi gör i dag.

Respekten för historien, och för kulturarvet, var en anledning till att han för snart ett år sedan valde att kritisera ledningen offentligt med risk för sin egen position.

Bakgrunden vara att regeringen belagt Helsingfors universitet, som biblioteket sorterar

TEXT
JOHANNA KVARNSELL

FOTO
ALEKSI POUTANEN

”Ibland undrar jag varför inte samhället lär sig någonting.”

under, med ett sparbeting på 47 miljoner euro om året. Nationalbiblioteket skulle behöva göra sig av med 50 personer, en fjärdedel av de anställda. Ett besked som Kai Ekholm fick lagom till den pampiga återinvigningen av biblioteket efter två års renovering.

– Jag kunde inte leva med det beslutet. Och heller inte hålla tyst om det. Så när en journalist frågade mig hur det kändes efter ceremonin sa jag som det var, att jag inte vara glad och att jag inte tänkte göra mig av med personalen.

Kai Ekholm är den 33:e överbibliotekarien i bibliotekets historia. Han ville inte bli ihågkommen som den som sköt det i sank.

RÄTTEN ATT UTTRYCKA SIG FRITT har funnits med i hela Kai Ekholms yrkesliv. Hans doktors-

avhandling handlade om den utrensning av prosovjetisk litteratur som genomfördes under krigsåren (1944–46). Mellan 2009 och 2011 var han ordförande för den internationella biblioteksorganisationen IFLA:s yttrandefrihetskommitté och han har publicerat artiklar och böcker, föreläst och uttalat sig om rätten att uttrycka sig fritt de senaste 20 åren.

Men att han skulle viga sitt yrkesliv åt censur och dess motkrafter var från början en del uppror, en del historisk slump.

I skolan tyckte han att historia var tråkigt. Och trots att Kai Ekholm sett fram emot att läsa litteraturvetenskap på universitetet, var ämnet lite av en besvikelse.

Överbibliotekarien är nummer 33 i raden av män som har styrt Nationalbiblioteket genom tiderna. Och han tänker inte bli den sista.

Kai Ekholm älskar sin pop-up-lampa. Utvändigt ser den ut som en bok, uppslagen fungerar den som läslampa.

Kai Ekholm

- **Ålder:** 63 år.
- **Yrke:** Överbibliotekarie för Finlands Nationalbibliotek sedan 2001.
- **Bakgrund:** Litteraturvetare som doktorerat med en avhandling om förbudna böcker under andra världskriget.
- **Fritid:** Passionerad samlare av vinylskivor, gitarrer och gitarrförstärkare.
- **Publicerat:** Böcker om yttrandefrihet och censur, kriminallitteratur och science fiction. Han har också skrivit två deckare och en tredje är på väg.

– Jag tänkte att det måste finnas något mer än det här!

I samma veva som han tänkte de tankarna föll Sovjetunionen. Plötsligt befann sig Finlands grannar, de baltiska länderna, mitt uppe i en ny verklighet. De började skriva sin egen historia. En historia där censur spelade en viktig roll.

– Plötsligt och av en slump befann jag mig på en våg, berättar Kai Ekholm.

Han hoppade på den vågen. Började forska, skriva och föreläsa. Sedan dess har censur och yttrandefrihet blivit hans expertområde och passion.

NÄR HAN BÖRJADE VAR ÄMNET relativt utforskat i Skandinavien. Det har passat honom bra.

– Jag gillar inte att följa andra. Jag gillar att göra mina egna saker. Det är som i management-teori, gör det svåraste först och resten kommer av sig självt. Det är en grundregel som jag brukar dela med mig av till mina kollegor.

Kollegorna är alla de som arbetar i Nationalbiblioteket. Själv delar Kai Ekholm två rum i fil med sin sekreterare och högra hand Rita. Men bibliotekets själ, samlingarna och den stora ljushallen, ligger precis intill. Han behöver bara öppna en dörr i väggen så kommer han direkt ut bland bokhyllorna på balkongen som löper runt ljushallen.

Några trappor ner, i källarvalven, ligger bibliotekets utställningslokal.

Här öppnade nyligen en utställning om yttrandefriheten under de 100 år som Finland varit en självständig nation. Den har fått namnet "Kekkonen, Gud och kön" och anspelar på en historisk treenighet som man inte får skriva vad som helst om.

– Det är en cykel som går genom historien. Man får inte smäda kungen eller Gud och inte heller uttrycka sexualitet allt för tydligt.

I dagsläget är Kai Ekholm inte rädd för statlig censur i varken Finland eller Sverige. Han pekar på att Finland toppar flera organisations listor över länder med god yttrandefrihet.

Nationalbiblioteket

Finlands nationalbibliotek har rötter från 1640, men låg då i Åbo. I dag ligger det på universitetsområdet i centrala Helsingfors.

Biblioteket är Finlands största och äldsta forskningsbibliotek som är öppet för allmänheten. Som nationalbibliotek har det ansvar för att samla in och bevara det tryckta kulturarvet och göra det tillgängligt för allmänheten.

De debatter om att förbjuda böcker som ibland blossar upp i biblioteksvärlden, som den om *Tintin i Kongo*, tar han med ro.

– Ibland undrar jag varför inte samhället lär sig någonting, säger han och skrattar.

KAI EKHOLM HAR ETT BRETT intresse för kultur, både klassisk och mer modern. I arbetsrummet står både en grammfon och en samling gitarrer. Och på ett bord ligger en bok om favoritregissören Roy Andersson. Och han tar gärna hjälp av sina litterära hjältar för

att uttrycka det han vill säga. När det gäller yttrandefriheten i Sverige och Finland citerar han den finlandssvenske poeten Per-Hakon Pääwals:

– Han säger att vi lever på glasverandan, här i Sverige och Finland.

– Vi vet ärligt talat inget om censuren i världen. Vi kan intressera oss för den men vi behöver inte leva under den. Det är totalt annorlunda.

Därmed inte sagt att censur inte finns längre. Tvärtom ser han en allt större relevans för

Finlands nationalbibliotek ritades av den tysk-finska arkitekten Carl Ludvig Engel och stod klart 1845. För ett år sedan återinvigde Kai Ekholm byggnaden efter två års renoveringar.

det forskningsfält som han på 1990-talet ofta fick höra var förlegat. Men censuren pågår inte på de skandinaviska biblioteken.

– Vårt dagliga liv pågår allt mer via elektronisk media eller tevebolag. Om de vill få betalt för att publicera något, om de förbjuder eller filtrerar, är det också ett problem för yttrandefriheten. I Kina finns varken facebook eller google. Om något förbjuds i Kina påverkar de 1,2 miljarder människor. Den censurens storlek är enorm.

– Och förstas, det enklaste sättet att filtrera

Kai Ekholm ogillar alla skandinaviska deckare utom en, *Rosanna* av Sjöwall/Wahlöö.

bort kunskap är att publicera så mycket skräp så att folk inte känner igen den riktiga informationen längre.

BOTEMEDLET ÄR ATT VARJE DAG arbeta för yttrandefriheten genom att publicera, publicera och publicera. För censur och yttrandefrihet är som två sidor i en dragkamp. Censuren begränsar genom lagstiftning. Då måste andra krafter samtidigt dra åt andra hållet.

– Bibliotekarier, journalister, teaterdirektörer – alla expanderar yttrandefriheten!

Här har biblioteken en viktig roll i att köpa in och tillgängliggöra böcker och andra publikationer, även de som inte ligger i tiden.

– Biblioteken måste köpa in böcker för säkerhets skull. Vi vet inte vad som kommer bli aktuella frågor om 50 eller 100 år. Så vi måste täcka upp och köpa in allt. Självklart kommer det finnas böcker som aldrig blir lästa, men det är ett väldigt litet pris att betala om någon hittar något riktigt användbart.

ALLT MER HÄNDER I DEN digitala världen. En utveckling som Kai Ekholm själv driver på med sitt Nationalbibliotek. Nyligen fick finska folket tillgång till 1,9 miljoner tidningssidor från de dagstidningar som gavs ut i landet mellan 1917 och 1920. Och tanken är att fler årgångar ska göras tillgängliga online. Hittills har biblioteket publicerat på vinst och förlust, utan att fråga upphovsrättsinnehavarna om lov.

– Det här är något vi måste göra, annars kommer den här nationen bli dum. Jag är rätt kritisk till upphovsrättslagstiftningen. Jag tycker att alla medborgare borde ha tillgång till gamla tidningar. Det handlar om yttrandefrihet.

Samtidigt är han djupt oroad över hur Nationalbiblioteket ska kunna bevara och tillgängliggöra kulturarvet framöver. Framförallt med de minskade medel de har fått. För trots att han stod upp för att behålla sin personal fick han nöja sig med en halv seger. Femton personer fick inte ha kvar sina tjänster.

KAI EKHOLMS BESVIKELSE PÅ Finlands politiska ledning är stor. Sedan 2015 styrs landet av en borgerlig koalition mellan Centern, högerpartiet Samlingspartiet och det nationalistiska Sannfinländarna.

– Jag har ingen sympati för regeringen. De vill inte ens veta vad resultatet har blivit av deras beslut.

Resultatet är att Nationalbiblioteket måste hålla nere kostnaderna så pass mycket att till och med hyran för den anrika byggnaden ifrågasätts.

Kai Ekholm tittar upp mot sina företrädare. – Här sitter vi och funderar på om vi har råd att vara kvar i det här huset. Det är löjligt! ■

”Jag har ingen sympati för regeringen.”

LÅT OSS PRESENTERA ...

... AXIELL AXESS

Nu plockar vi upp bibliothecas biblioteksanpassade produkter i Axiell-familjen och lanserar härmed produktlinjen Axiell Axess. Samma fantastiska arbetsstationer, självbetjäningautomater och larmbågar med samma goda kvalitet men med nytt koncept, nya namn och tydligare kategoriseringar. Allt för att göra det lättare för dig att botanisera i vårt sortiment.

För att fira lanseringen av Axiell Axess erbjuder vi dig som beställer vår nya generation Meröppet-lösning under perioden 21 februari till 30 april att välja kompletterande Meröppet-produkter till extra förmånliga priser.

Läs mer på www.axiell.se eller kontakta oss på tel 046-270 04 00, axiellsverige@axiell.com.

Du följer väl Axiell Sverige på Facebook? Förutom information från oss och om aktuella händelser i branschen dyker det ibland upp specialerbjudanden!

Full koll på tillgängligheten

Att göra sin webbplats mer tillgänglig är lättare än man kan tro. Det konstaterar Södertörns högskolebibliotek som just har gjort användartester och byggt om för att fler ska kunna använda sajten.

En webbplats riktad till studenter ska vara tillgänglig för alla. På Södertörns högskolebibliotek har man därför sett över sin hemsida genom att ställa sig frågan: "Hur fungerar vår webbplats, sökverktyg och informationssidor för dem som använder hjälp- och stödprogram?"

– Vi kände att vi inte hade full koll på tillgängligheten och ville veta mer om en målgrupp som vi inte specifikt testat sidan på tidigare. Vi ville veta mer om vad en synskadad person eller någon som har svårt att styra en mus har för behov på en webbplats, säger Alex Alexandersson, IKT-pedagog.

För att få syn på sådant som skulle kunna göras bättre ville Alex och kollegorna i bibliotekets webbgrupp göra ett praktiskt test. Genom en förening för unga med synnedsättning kom de i kontakt med två testpersoner som hade olika erfarenhet av datorer.

När testanvändarna var på plats fick de i uppdrag att leta efter bibliotekets öppettider, söka efter en bok i katalogen Söderscholar och att boka ett grupprum.

Alex och kollegan Rickard Karlsson, också han IKT-pedagog men även systemutvecklare,

TEXT & FOTO
STINA LOMAN

Ny lag

Hösten 2018 kan det komma en ny lag baserad på ett EU-direktiv som säger att alla medlemsländer ska ha en ökad digital tillgänglighet. Personer med funktionsvariationer ska kunna använda hemsidor på ett bättre sätt än i nuläget.

"Lagen gäller bland annat myndigheter och kommuner och berör därmed biblioteken", säger Jörgen Ahlström som utreder direktivet på uppdrag av regeringen.

visste inte exakt vilken utrustning testpersonerna skulle ha med sig.

– Den första testpersonen var riktigt van vid datorer och satte i gång på direkten. Han hade ett punktskriftskrivbord och en skärmuppläsare och skannade sidan riktigt fort, berättar Rickard Karlsson, IKT-pedagog och systemutvecklare.

ALEX OCH RICHARD HADE planerat att använda ett dataprogram som spelar in allt som händer på skärmen. Men det programmet var inte kompatibelt med skärmuppläsaren och därför placerade de i stället en webbkamera på en stol bakom testpersonerna. På så sätt kunde det i efterhand gå igenom exakt var testpersonerna hade klickat.

– Vi var snabba med att hitta en annan lösning och det blev jättebra, säger Alex Alexandersson.

De placerade också ut en mikrofon så att de båda användarna kunde berätta vilka problem de stötte på när de surfade runt på sidan.

Skärmuppläsare läser av HTML-koden som webbsidor är uppbyggda av. När koden skrivs är det därför viktigt att den skrivs även för exempelvis synskadade. Det kan handla om att rubriker ska ligga överst, och inte bilder. För det tar lång tid att få höra om vilka bilder som ligger på sidan istället för att höra rubrikerna.

PARALLELLT MED ANVÄNDARTESTERNA hjälpte alla kollegorna i webbgruppen till att kompetensutveckla varandra. Alla fick varsitt fördjupningsområde, exempelvis att undersöka vad det fanns för riktlinjer kring tillgänglighet, och presenterade sedan resultaten för varandra.

Testerna genomfördes under 2015. Rapporten skrivs just nu.

"Det är otroligt roligt, givande och kompetensutvecklande att titta på de här frågorna" säger Alex Alexandersson som tillsammans med kollegan Rickard Karlsson, båda IKT-pedagoger, sett över tillgängligheten på skolans webb.

Mikrofon och webbkamera användes för att dokumentera användartesterna.

Alex och Rickard är överens om att tillgänglighet inte behöver vara ett högt berg att ta sig över. Med enkla medel kunde de själva göra sin webbplats mer tillgänglig.

DE HAR ÄVEN SETT TILL ATT personer som har svårt att styra en mus och bara kan använda tangentbord snabbt ska kunna navigera runt på hemsidan.

– Det viktigt att komma ihåg att man aldrig blir klar med tillgänglighet. Det gäller att testa, göra om och testa igen. Och ibland krockar vissa behov med varandra, då får man kompromissa, säger Rickard som själv skriver koden på webbplatsen.

– Det är inte alla bibliotek som kan skriva kod själva utan systemen kan vara rätt stela. Vi har tur som kan ändra mycket, men kan man inte det så se till att tillgänglighet är en fråga som tas upp i samband med att systemet upphandlas.

Alex tipsar om att mindre bibliotek skulle kunna samarbeta med varandra.

– Alla väljer själva vilken nivå de vill lägga sig på, men det är bra att få draghjälp av andra. Sedan är det också otroligt roligt, givande och kompetensutvecklande att titta på de här frågorna, det får vi inte glömma. ■

Folkbibliotekens uppdrag

DEL 2: Vad är egentligen allmänintresset?

A black and white portrait of a man with a beard and a beanie, looking directly at the camera. The image is cropped into a hexagonal shape.

Nick Johnson-Jones
Konst- och bibliotekschef,
Huddinge kommun
FOTO: IRIS JOHNSON-JONES

Missa inte!
På webben intervjuar
vi Nick Johnson-Jones
om bibliotekariens roll,
bibliotekets uppdrag och
alltings uppföljning.
www.biblioteksbladet.se

VI SOM BEFOLKAR OFFENTLIG sektor ska verka efter en uppsättning värden eller föreställ-

Gör inte tjänstemannen tolkningen så är det ingen annan som gör det åt honom. De stora berättelserna riskerar då att förbli otydliga och skapa ett glapp mellan uppdraget och tjänstemannens faktiska yrkesutövning. Faran ökar för är att man fastnar i upprepning, missar att göra prioriteringar och att fatta aktiva beslut utifrån ett föränderligt samhälle. ■

DEL 3: Mät rätt saker!

I de kommunala mål- och resultatbilderna redovisas kvantiteter. I den nationella biblioteksstatistiken redovisas

Så hur vet vi att vi åstadkommer det vi ska? Att utveckla andra metoder och annan systematik måste bli del av vår profession, annars får vi även fortsatt leva med en granskning och uppföljning som är skapad av någon annan och bortser från vilken typ av verksamhet vi är. ■

DEBATT

Vad tycker du?
Skriv du också till
bbl@a4.se

Myndigheten för kulturanalys gav en dystert bild av folkbiblioteken i årets uppföljning av de kulturpolitiska målen. Men SKL:s expert på biblioteksfrågor Maria Jacobson menar att bilden behöver nyanseras.

”Kulturanalysen brister”

Maria Jacobson
Sveriges kommuner
och landsting.
FOTO: THOMAS CARLGREN

Rapporten *Kulturanalys 2017* lyfter att biblioteket på många orter är en central mötesplats och den viktigaste kulturlokalen. Men den ger inga exempel på just det trots att antalet aktiviteter på biblioteken har ökat. 2015 genomfördes drygt 130 000 aktiviteter på biblioteken: allt från sagostunder, författarbesök och bokprat till läsläsning, språkcaféer och olika föreläsningar. I stället väljer man i rapporten att, som ett mått på tillgänglighet, titta på antal bibliotek. Man konstaterar att antalet bibliotek har minskat de senaste 20 åren, men en analys om varför saknas. Man fångar inte heller upp att verksamhet även sker utanför bibliotekslokalen med olika uppsökande aktiviteter som till exempel Bokstart och Boken kommer.

Bokbussar har på flera håll ersatt de lokala biblioteken.

FOTO: STOCKHOLMS STADS BIBLIOTEK

Nedläggningar av bibliotek sker inte heller i den snabba takt som under 1990-talet då flera rena utlåningsstationer lades ner. Det är viktigt att komma ihåg att folkbiblioteken är den kulturinstitution som finns utspridd mest i hela landet; på 1 145 olika adresser! Till dessa kommer bokbussarna som stannar vid 6 551 fasta hållplatser. Kommunerna tar ett stort ansvar för att biblioteken ska vara tillgängliga för alla.

Myndigheten för kulturanalys drar helt andra slutsatser. ”Minskad tillgänglighet har således sannolikt bidragit till att färre besöker bibliotek och ökade regionala skillnader.” skriver man i rapporten. Men tittar man på Kungliga bibliotekets statistik visar den att folkbiblioteken har lika många besök – nästan 66 miljoner – 2015 som 2014.

I RAPPORTEN LYFTER MYNDIGHETEN också bibliotekens öppettider som ett mått på tillgänglighet. Man jämför däremot inte om öppettiderna har förändrats över tid utan konstaterar bara att de varierar och till exempel att endast 38 procent har öppet på lördagar. Konstigt nog nämns inte heller meröppna bibliotek, som innebär att bibliotek är tillgängliga även på kvällar och helger när det inte finns personal på plats. Meröppna bibliotek är relativt nytt (kom till Sverige 2009), men nu finns det meröppna folkbibliotek i 53 kommuner – ett viktigt komplement till de tider då biblioteket är bemannat. Det stämmer att biblioteken minskar i antal, men det är viktigt att titta på utbudet i sin helhet för att på ett trovärdigt sätt kunna uttala sig om tillgänglighet och konsekvenser för invånarna. ■

SVAR DIREKT

”Trenden är nedåtgående”

Vi delar uppfattningen att bilder av verkligheten alltid har fler sidor än en. I vår rapport *Kulturanalys 2017* diskuterar vi folkbibliotekens tillgänglighet utifrån KB:s biblioteksstatistik. När vi beskriver utvecklingen bygger vi både på denna och på slutsatser från KB:s egna rapporter och sammanställningar. Att nedläggningen av vart fjärde folkbibliotek inte kompenseras av bokbussar, att regionala skillnader ökat samt att öppettiderna minskat över tid har konstaterats i KB:s rapport *Öppettider på folkbiblioteken 2016*.

Jacobson lyfter fram statistik från folkbiblioteken från åren 2014 och 2015 för att stärka argumentet att folkbiblioteken inte tappar besök och att tillgängligheten inte minskat. Vi vill betona att det krävs längre tidsserier.

Sverker Härd
direktör Myndigheten
för kulturanalys

Katharina Tollin
utredare Myndigheten
för kulturanalys

Den övergripande trenden är att antalet besök visar på en viss nedgång (2003–2015), medan utlåningen av fysiska böcker, antalet folkbibliotek och det totala bokbeståndet visar en tydligt nedåtgående trend (1995–2015). Vi hoppas att ökningen av antalet besök mellan 2014 och 2015 fortgår, men att inte redovisa en längre tidsserie än det senaste årets utveckling, vore att undanhålla väsentligt underlag och information som kan ge stöd för åtgärder.

Avslutningsvis vill även vi framhålla att det är viktigt att veta varför en utveckling går åt ett visst håll. Vårt uppdrag i *Kulturanalys 2017* är emellertid att presentera en samlad lägesbedömning av utvecklingen på kulturområdet. Framöver är det självfallet viktigt att analysera varför vi ser dessa trender inom biblioteksområdet. ■

ANNONS

Spetskompetens för bibliotek och informationsverksamheter – ansök senast 18 april

Utveckla din kompetens på distans. Hösten 2017 erbjuder vi bland annat:

- Master: Digitala bibliotek och tjänster, 120 hp
- Det samtida barnbiblioteket, 7,5 hp
- Utvecklingsarbete i bibliotek, 7,5 hp

Läs mer på bibliotekshogskolan.se

BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN
HÖGSKOLAN I BORÅS

E-boken kryssar i motvind

E-bokläsningen har ökat rejält de senaste tre åren – mycket på grund av folkbibliotekens arbete. Men många är missnöjda med de kommersiella avtalen, visar en ny studie. 86 procent av biblioteken vill se ett konsortium.

TEXT TIM ANDERSSON
FOTO GETTY

Elena Maceviciute
Professor i biblioteks- och informationsvetenskap
FOTO: HÖGSKOLAN I BORÅS

Ar 2012 var det bara 1–2 procent av Sveriges befolkning som läste e-böcker. Tre år senare hade siffran stigit till 19 procent. Samtidigt utgjorde förlagens inkomst från e-böcker fortfarande bara 2 procent av den totala omsättningen.

En viktig orsak är att utlånen på biblioteken ökade snabbt.

– Folkbiblioteket har mer än någon annan aktör drivit på e-boksutvecklingen. Bibliotekarierna är intresserade av den teknologiska utvecklingen. De ser e-böckerna som ett verktyg för demokrati, ett sätt att tillgängliggöra litteraturen, säger Elena Maceviciute, professor i biblioteks- och informationsvetenskap vid Högskolan i Borås.

I FYRA ÅR HAR ELENA MACEVICIUTE lett det nu avslutade forskningsprojektet "E-bokens framväxt i ett litet språkområde: Media, teknologi och effekter i det digitala samhället", där forskare från biblioteks- och informationsvetenskapen i Borås tillsammans med SOM-institutet undersökt e-bokens faktiska och möjliga effekter för författande, publicering, distribution och användning i Sverige.

I ett av projektets delar har biblioteksföreträdare från hela landet svarat på frågor om hur de ser på e-boken, och resultatet kan man ta del av i Elena Maceviciutes artikel "E-books

and public libraries in Sweden" från 2016.

– Där framgår att bibliotekariernas entusiasm bland annat grundar sig i förhoppningen om att kunna locka nya läsargrupper. Enligt SOM-institutets undersökningar är det till exempel fler unga män än unga kvinnor som läser e-böcker.

Kampen för e-boken förs dock i motvind. I enkätsvaren framträder en stor frustration inför Elib-avtalet, som gjort det dyrt för biblioteken att erbjuda e-böcker. En ny bästsäljare kan under de första tre månaderna kosta upp till tvåhundra kronor per lån, vilket få bibliotek kan betala. Konsekvensen blir att böckerna inte erbjuds låntagarna förrän priset gått ner. Andra görs inte tillgängliga för biblioteken, eller kan försvinna från katalogen plötsligt.

Hela 69 procent av landets bibliotek tycker att tillgången till e-böcker är otillfredsställande och så många som 86 procent vill se ett bibliotekskonsortium som säkrar försörjningen. En av bibliotekarierna sammanfattar vad som verkar vara en utbredd upplevelse:

– Vi kan inte bestämma vad vi vill köpa, vilken litteratur vi vill främja och erbjuda låntagare. Det känns fruktansvärt att vara beroende av säljaren.

ÄNNU GÅR DET TRÖGT för e-boken i Sverige, även om det under de senaste åren skett en utveckling. Orsaken är att vi är ett så litet språkområde. De stora bokförlagen vågar inte satsa

på den teknik som skulle behövas – särskilt inte när momsen på e-böcker är hög och litteraturstödet riktas till tryckta böcker.

Men situationen kan ändras fort, menar Elena Maceviciute.

– Nyligen togs det beslut i EU om att momsen för e-böcker, som tidigare legat på 25 procent, ska sänkas till 6 procent som för tryckta böcker. EU-domstolen slog också fast att bibliotek har rätt att köpa in och låna ut e-böcker på samma sätt som pappersböcker. Det kan betyda mycket.

I DE ENGELSKSPRÅKIGA LÄNDERNA står för-säljningen av e-böcker för omkring 20–30 procent av bokmarknaden. Om några år kommer vi att ha nått samma siffra i Sverige, tror Elena Maceviciute. Men att den tryckta boken inom en snar framtid skulle kunna bli utkonkurrerad, finner hon osannolikt. Det gör också Skans Kersti Nilsson, som är lektor i biblioteks- och informationsvetenskap vid Högskolan i Borås. Hon har bland annat tittat närmare på läsarnas inställning till e-böckerna och kan konstatera att nästan alla fortfarande föredrar den tryckta pappersboken.

– Man tycker om den fysiska produkten. Man vill öppna, bläddra, se hur långt man kommit. Omslag och baksidestext är också viktigt, allt detta som leder läsaren in i texten. ■

Bibliotek med gott inflytande

När man vill veta vad ett bibliotek har för effekter på sina användare brukar man helt enkelt fråga dem. I Danmark har några forskare på Roskilde universitetsbibliotek och Syddansk universitetsbibliotek provat en annan väg och undersökt den så kallade "objektiva" användargenererade datan. Några slutsatser som man hittar i rapporten *Biblioteks impact* är att användarna stannar längre på biblioteken nu än de gjorde tidigare och att de studenter som använder sig av biblioteken i snitt får högre betyg än de som inte gör det.

HBTQ-personer om litteraturens värde

Biblioteket kan ha en viktig funktion för HBTQ-personers utforskande och utövande av sina sexuella identiteter. Det konstaterar Matilda Falck och Ida Holmlund i masteruppsatsen "Alltså man vill ju kunna identifiera sig. Lesbiska och queera biblioteksanvändares levda erfarenheter av folkbibliotek", från Lunds universitet. Studenterna har intervjuat ett antal informanter, som sammantaget ger en ljus bild: på biblioteket har de i faser av osäkerhet på sin identitet kunnat identifiera sig med litterära gestalter, men också med andra HBTQ-personer genom en framväxande gemensam, litterär referensram.

Biblioteksbladets pessimistiska världsbild

I masteruppsatsen "En icke-debatt. Vuxnas läsande och vikten av skönlitteratur i BBL" har Arvid Alfredsson Grahn närläst 38 nummer av Biblioteksbladet, från 2012 till en bit in i 2016. Syftet är att genom en diskursanalys undersöka hur det "tycks och tänks, argumenteras och diskuteras, om vuxnas läsande" i tidningen. En av slutsatserna är att argumenten för vuxnas läsning ofta utgår från brist: läsfrämjande arbete ska motverka rasism, demokratiskt underskott och dåligt språk. Alfredsson Grahn finner i detta en pessimistisk världsbild.

Välkomna till jobbtorget!

Nu kan du platsannonsera i Biblioteksbladet
– både i papperstidningen, på webbplatsen
och på facebook. Här hittar du personalen du behöver.

I papperstidningen når du cirka 9 700 läsare
(upplaga 4 100). På webbplatsen cirka 4 000 unika
besökare i månaden. På facebook >1 600 följare.

Priser och info hittar du på biblioteksbladet.se/annonsera

FOTO: FREDRIK HJERLING

"Jag hoppas kunna bringa lite förståelse för vad det här med programmering har med oss vanliga medborgare att göra", säger Karin Nygårds som kommer att tala bland annat om förståelse för programmering under Biblioteksdagarna.

Lärande i en digital miljö

Under Biblioteksdagarna 2017 i Växjö kommer Karin Nygårds, som är författare, sakkunnig och pedagog inom digitalisering att tala om bland annat förståelse för programmering och koppla ihop det med MIK-begreppet i grundskolan.

– Jag kommer att berätta om hur mitt liv förändrades av att jag lärde mig lite om hur programmering fungerar, från att ha varit datoranalfabet till att kunna genomskåda säkerhetsbrister och dåligt programmerade tjänster. Jag hoppas kunna bringa lite förståelse för vad programmering har med oss vanliga medborgare att göra, säger Karin.

Karin ser biblioteken som ett sätt att nå allmänheten, hon menar att om skolan är för barnen är biblioteken för den vuxna bildningen.

– Ja, bibliotek är viktiga för barn också så klart, men just den vuxna publiken som inte längre går i skolan och de som inte får utbildning via jobb, är en viktig grupp att nå, säger hon.

Det är första gången som Karin Nygårds är med på Biblioteksdagarna.

– Jag ser fram emot att få tala inför bibliotekarier. Det är en ny grupp för mig. Biblioteksdagarna låter som en tillställning som bubblar av kunskap och vetgirighet och jag är tacksam som får chansen att tala. ■

Elza Zandi

Karin Nygårds.

FOTO: KRISTINA ALEXANDERSON

AKTUELLT FRÅN FÖRENINGEN

HAR DU TIPS eller förslag på något du vill att andra medlemmar ska ta del av, skicka ett mail till Elza Zandi, informationsassistent: ez@biblioteksforeningen.org

KALENDARIUM

7 april

Nätverksträff om arbete med mångspråk och nyanlända

● Vi vet att biblioteken kan vara en oerhört viktig resurs för asylsökande och nyanlända och med verksamheter riktade till dessa grupper bidrar biblioteken än en gång till det demokratiska samhällets utveckling och allas delaktighet i samhällslivet. Med nätverket vill vi stärka medlemmarnas kunskaper om mångspråksaspekten på bibliotek och målgruppen genom att bland annat sprida goda exempel på vad som görs av biblioteken själva och i samverkan. Vi vill förmedla tips och idéer samt samla goda strategier och bra argument för att visa på bibliotekens arbete med frågan både nationellt och internationellt och erhålla nödvändiga resurser. Välkomna på nätverksträffen!

Tid och plats: 7 april, 09.00–16.15, World Trade Center, Stockholm.

26–27 april

Mötesplats Open Access 2017

● MOA 2017 öppnar upp brett för olika teman kring open access och tittar närmare på ekonomiska och juridiska aspekter samt forskarstöd och incitament. Vi fokuserar på öppen tillgång till vetenskapliga publikationer och betonar kopplingen till öppen tillgång till forskningsdata. Hur går Sverige vidare mot implementeringen av nationella riktlinjer för öppen tillgång till vetenskaplig information? Hur kan vi samarbeta nationellt och internationellt för att stödja och stimulera forskarsamhället i omvandlingen till ett öppet vetenskapssystem? Och hur kan forskningsbibliotekens roller och funktioner utvecklas i dessa sammanhang?

AKTUELLT FRÅN FÖRENINGEN

HAR DU TIPS eller förslag på något du vill att andra medlemmar ska ta del av, skicka ett mail till Elza Zandi, informationsassistent: ez@biblioteksforeningen.org

9 maj 2017 Nätverksträff för folkbibliotekschefer

● Alla chefer möter motstånd då och då. Det kan handla om att medarbetarna tycker att det fattas fel beslut, att chefen inte tillräckligt ser vad man gör – eller om något helt annat. Vi som leder folkbiblioteksverksamhet behöver också ta ställning till en rad frågor som mer är kopplade till riktning och strategi: Hur ska man tolka bibliotekslagen? Är Libris bättre än BURK – eller är det tvärtom? Är det en risk eller en möjlighet att bibliotek utvecklas till medborgarkontor? Det här är en dag om hur vi hanterar motstånd och skilda uppfattningar och om hur vi kan utveckla vår förmåga att ta in och dra nytta av synpunkter och hållningar som kanske inte alltid är ens egna.
Tid och plats: 9 maj, 10.00–senast 16.30, Galaxen på Växjö stadsbibliotek

10–11 maj Biblioteksdagarna i Växjö

● Välkommen till Svensk biblioteks- förenings årsmöte i Växjö! Årsmötet ramas in av bibliotekens ledande branschdagar, Biblioteksdagarna. På Biblioteksdagarna i Växjö har du möjlighet att välja mellan fem studiebesök, 25 parallella seminarier och fyra storföreläsningar. I år tjuvstartar vi den 10 maj med studiebesök och dagen avslutas med mingel på Växjö stadsbibliotek. På tisdagen är det också träff för Expertnätverket för folkbibliotekschefer. Årsmötet kommer att hållas kl 15.15 den 10 maj i Växjö konserthus. Anmälan och program hittar ni på föreningens webbplats!

FOTO: WIKIPEDIA

Helsingfors
nuvarande huvud-
bibliotek i Bole.

Finlands bibliotekslag – nu mer detaljerad

Finland fick i januari i år en ny bibliotekslag. Syftet med den nya lagen är bland annat att främja ”demokrati och yttrandefrihet”, ”likvärdiga möjligheter till bildning och kultur”, samt ”möjligheterna till livslångt lärande och utveckling av kompetensen”. Vi pratade med Rauha Maarno som är generalsekreterare på Finlands Biblioteksförning och ställde några frågor kring deras nya bibliotekslag.

Vilka är de största skillnaderna jämfört mot tidigare lagstiftning?

– Den nya bibliotekslagen är mer detaljerad. Den gamla lagen hade tolv avsnitt, medan den nya har 20. Nu är lagen mer korrekt och uppdaterad. En av anledningarna till att vi förnyade lagen var att många av arbetsuppgifterna på biblioteken inte var synliga i tidigare lagstiftning. Det fanns också ett behov av att modernisera de regionala biblio-

tekens uppgifter. Slutligen behövdes också förtydliganden om avgiftsfrihet på biblioteken.

På vilket sätt kommer biblioteksanvändarna att märka av den nya lagstiftningen?

– Det första synliga resultatet är att biblioteksavgifterna kommer att minska, bibliotek kan till exempel inte längre ta ut reservationsavgifter. På lång sikt räknar vi med att ha en liknande utveckling som i Norge, med fler och fler publika evenemang på biblioteken.

Vad är Finlands Biblioteksförning mest nöjd med när det kommer till den nya lagen?

– Vi är mycket glada över att bibliotekslagen nu ger biblioteken ett tydligt samhällsuppdrag. De viktigaste målen för den nya lagen är att stärka demokratin och ge alla likvärdig tillgång till litteratur och kultur. Dessutom är vi glada över den specifika formuleringen av de

sex arbetsuppgifter som de offentliga biblioteken har.

Vad är ni minst nöjda med när det kommer till nya lagen?

– Med den nya lagstiftningen ställs inte längre specifika kompetenskrav för biblioteksmedarbetare. Den tidigare lagen angav tydligt hur många av de anställda som måste ha en biblioteksutbildning. Vi är inte helt säkra på vilka konsekvenser detta kommer att få för biblioteken i Finland, men vi arbetar aktivt med att bevaka situationen. Biblioteken behöver utbildad personal med specifik biblioteksut-

bildning. Samtidigt måste det också finnas andra yrkesgrupper för att kunna erbjuda kvalitativa bibliotekstjänster.

På vilket sätt har Finlands biblioteksförning försökt påverka den nya lagen?

– Vi hade en representant med i arbetsgruppen för den nya lagen. Vi har också lämnat yttranden till departementet. Några av våra förslag har också förverkligats, till exempel att inkludera främjandet av yttrandefrihet i lagen. ■

Elza Zandi

Offentliga bibliotekens specifika arbetsuppgifter

- Erbjuder tillgång till material, information och kulturellt innehåll.
- Tillhandahåller en mångsidig och tidsenlig samling.
- Främjar läsning och litteratur.
- Tillhandahåller informationstjänster, handledning och stöd vid inhämtning

- och användning av information och för att främja en mångsidig läskunnighet.
- Erbjuder lokaler för lärande, fritidsintressen, arbete och medborgarverksamhet.
- Främjar en samhällelig och kulturell dialog.

FOTO - FREDRIK HIERLING

Skolbibliotekets roll stärks av regeringen

REGERINGEN HAR BESLUTAT om en rad förändringar i läroplaner och skolans styrdokument för att tydliggöra skolans uppdrag för att stärka elevernas digitala kompetens. Det påverkar bland annat skolbibliotekets roll. Rektorer får ett tydligare ansvar för att använda skolbibliotekens verksamhet ”som en del i undervisningen för att stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens.” Detta är helt i linje med vad föreningen fört fram i vår dialog med Skolverket.

– Det är glädjande att regeringen lyssnat på Svensk biblioteksförnings krav att tydliggöra rektorers ansvar för att använda skolbibliotekariernas kompetens som en integrerad del av undervisningen, säger Jenny Nilsson, utvecklingssekreterare på Svensk biblioteksförning.

Regeringen har tidigare gett extra resurser till bemanning på landets skolbibliotek, ändå saknas bemannade skolbibliotek helt i 30 procent av landets kommuner.

– Nu måste huvudmännen prioritera att rekrytera utbildade skolbibliotekarier. För att detta ska bli verklighet anser Svensk biblioteksförning att en skärpning av skollagen krävs, avslutar Jenny Nilsson. ■ Björn Orring

Affischutställning under Biblioteks- dagarna

BIBLIOTEKSDAGARNA 2017 arrangeras i Växjö 9–11 maj. Under det senaste året har biblioteken jobbat intensivt och initierat med verksamhet riktad till och tillsammans med nyanlända. Särskilda medel har tillförts i form av projektmedel från Kulturrådet och inom föreningen har ett expertnätverk för bibliotekens arbete med nyanlända skapats. Vi vill på Biblioteksdagarna gärna visa upp detta arbete som pågått på många olika bibliotek.

Ditt bibliotek inbjuds att delta i en affischutställning under Biblioteksdagarna. Ni får plats att sätta upp en eller flera affischer. Det är gratis att ställa ut en affisch men om man vill vara med på konferensen får man anmäla sig som deltagare och betala deltagaravgift. Under pauser och lunchtid ser vi gärna att någon från ert bibliotek finns på plats vid utställningen och kan berätta mer om ert arbete för nyfikna kollegor.

Skicka er anmälan till affischutställningen via e-post till Maria Nyman – mn@biblioteksforeningen.se senast den 15 april. Hör av er om ni har frågor! ■ **Jenny Poncin**

Glöm inte att anmäla ditt bibliotek till affischutställningen!

FOTO: FREDRIK HJERLING

Ta chansen att, utifrån era utmaningar, testa nya lösningar för ett långsiktigt förnyelsearbete!

Mer för fler – hur når vi ut?

Svensk biblioteksförning, i samverkan med SKL och Kulturskolerådet, söker kommuner som önskar delta i ett förnyelsearbete inom kulturområdet.

Vill ni testa nya idéer på hur ni kan nå fler inom kulturområdet?

Kulturverksamheterna når många men långt ifrån alla. Vad som hindrar människor att ta del av verksamheterna varierar från kommun till kommun, men vissa grupper är tydligare än andra underrepresenterade i verksamheterna. Hur når vi fler och de som inte deltar? Hur skulle ett breddat utbud se ut? Hur kan en framtida uppsökande verksamhet eller digitala lösningar se ut? Har vi rätt kompetens för framtida förväntningar? Hur kan mål och policyarbetet utvecklas?

–Samarbetet skapar möjligheter

för bibliotek att med stöd av användar drivna metoder undersöka och etablera nya arbetssätt för att öka tillgängligheten i verksamheten. Att våga testa, ompröva och förändra arbetssätt för att nå fler är något som Svensk biblioteksförning ser som viktigt i en tid när biblioteken behövs mer än någonsin, säger Jenny Poncin, utvecklingssekreterare och verksamhetsstrateg på Svensk biblioteksförning.

Nu söker vi kommuner som vill testa och genomföra större förändringar som ger fler invånare möjlighet att på likvärdiga villkor delta i kulturskolorna och bibliotekens verksamhet. Ta chansen att, utifrån era utmaningar, testa nya lösningar för ett långsiktigt förnyelsearbete!

För mer information kontakta Jenny Poncin – jp@biblioteksforeningen.se ■ **Elza Zandi**

Välkommen till bibliotekens ledande branschdagar!

BIBLIOTEKSDAGARNA
Växjö 10-11 maj 2017
#bibldag17

Svensk
biblioteksförning

HJÄLP BARNEN SOM FLYR!

Just nu har vi akuta insatser i bland annat Syrien, Grekland, Italien, Serbien och här hemma i Sverige. Men det räcker inte. Vi behöver din hjälp. Vi behöver bli fler.

Bli Barnrättsskämpe på räddabarnen.se

Vår verksamhet kontrolleras av Svensk Insamlingskontroll. Vårt 90-konto garanterar att dina pengar används så effektivt och ansvarsfullt som möjligt.

Rädda Barnen

Kompetensutveckla med IFLA:s riktlinjer

Som en av de första har nu Svensk biblioteksforening översatt IFLA:s riktlinjer för kontinuerlig professionell utveckling. Dessa riktlinjer är framtagna av CPD-WL-sektionen (Continuing Professional Development and Workplace Learning) som arbetar med alla aspekter av kompetensutveckling och det kontinuerliga lärandet i arbetet.

Förändringarna i omvärlden där en av de starkaste drivkrafterna är digitaliseringen gör att biblioteken har ett stort behov av förändring och utveckling. Detta gör att kompetensutveckling är viktigare än någonsin. För att säkra den kontinuerliga kompetensutvecklingen behöver både arbetsgivare, intresseföreningar och utbildningsinstitutioner arbeta med att erbjuda möjligheter till såväl mer omfattande kompetensutveck-

lingsinsatser som lärande i det dagliga arbetet. Individen har en viktig roll i att vara ansvarig för sin egen karriärplanering och utveckling.

IFLA:s riktlinjer för kontinuerlig professionell utveckling – principer och best practice är avsedda att visa på vikten av att investera i kompetensutveckling. Riktlinjerna är skrivna i en internationell kontext vilket kan göra att vissa skrivningar kan kännas främmande för oss i Sverige. Men samtidigt lever och verkar vi på en allt mer global arena vilket gör att det är av största vikt att ta del av tankegångar som rör andra delar av världen.

Som co-chairs (delat ordförandeskap) för CPDWL-sektion är vi extra glada att Sverige är så tidiga med att översätta riktlinjerna. Sektionen arbetar nu för att fler länder ska följa detta exempel. ■

Catharina Isberg, Ewa Stenberg

Visning av Tallgårdens minibibliotek

TALLGÅRDENS MINIBIBLIOTEK i Växjö var först ett projekt under 2015 som uppmärksammades av bland annat Kultur- och demokratiminister Alice Bah Kuhnke när hon och en delegation var på besök i Växjö stadsbibliotek i höstas. Nu får fler chansen att se biblioteket då de kommer att ta emot ett studiebesök under Biblioteksdagarna 2017.

– Vi blev tillfrågade av vår bibliotekschef Anna-Karin Axelsson om vi ville ta emot ett studiebesök och det ville vi absolut. Vi är mycket glada och ser fram emot studiebesöket, säger Camilla Dahlström som är bibliotekarie på Tallgårdens minibibliotek.

Under besöket kommer man att få veta mer om bakgrunden till biblioteket, hur de byggt upp verksamheten och deras framtidsplaner.

Välkommen till ett besök på det lilla biblioteket som vill nå ut till ovana biblioteksanvändare i en mångkulturell stadsdel. ■

Elza Zandi

Kom på studiebesök på Linnéuniversitetets bibliotek

UNDER BIBLIOTEKSDAGARNA I MAJ kan de som vill följa med på en visning av Linnéuniversitetets bibliotek i Växjö. Medarbetare på biblioteket delar med sig av skisser och planer utvecklade i dialog med studenter och inredningsarkitekter.

– Vi berättar om de metoder vi använt för att fånga studenternas upplevelser, vårt samarbete med Lokal- och serviceavdelningen och med inredningsarkitekterna samt visar ritningar på hur UB kommer att se ut inom en snar framtid, säger Lotta Gustafsson som är sektionschef på universitetsbiblioteket.

Inledningsvis var tanken att sprillans

FOTO: CARINA CEDERBLAD

nya studiemiljöer på universitetsbiblioteket skulle kunna visas upp i maj. Den omfattande förändringen kommer dock att förverkligas först i sommar. Istället

kommer den som väljer studiebesöket på Linnéuniversitetet att få en guidning i biblioteket som det ser ut idag, men också insyn i arbetet med att utifrån studenternas behov skapa funktionella, kreativa och attraktiva miljöer.

– Kul att biblioteksdagarna i år går av stapeln i Växjö! Det som utmärker biblioteksdagarna för mig är möjligheten att träffa och samtala med kollegor som arbetar på andra typer av bibliotek och har helt andra arbetsuppgifter än jag. En chans till bred omvärldsbevakning, men nya insikter och perspektiv, säger Lotta Gustafsson. ■

Elza Zandi

DET ÄR PÅ
WEBBEN
DET HÄNDER!

WE CREATE
THE **LIVING**
LIBRARY

**BK LIBRARY
INTERIORS**

Biblioteksfabriken i **Småland**

www.bklibrary.se

@bklibraryinteriors
@wagnerwayfinder

/bklibraryinteriors
/wagnerwayfinder

DIGITAL VÄGVISNING

I molnet, oberoende av plattform

www.wagnerwayfinder.com

WAGNER